

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan
SOL 061
Höstterminen 2002

SPRÅKKRAV

- för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap

Författare:
Maria Andersson,
Åsa Niléhn Gümüs

Handledare:
Jan Petersson

ABSTRACT

We have in our essay compared Folkpartiet liberalernas, Moderata samlingspartiets and Ny Demokratis presented proposal about demanded knowledge in language for immigrants to receive citizenship. The main purpose with the essay was to examine which similarities and differences there was between the three party-political proposals. We found close points of similarity between the proposals. The main difference was Ny Demokratis harsher terms against immigrants.

To produce an understanding of why two established party's like Folkpartiet liberalerna and Moderata samlingspartiet have tabled this kind of proposal we had studied some factors in society which we thought might have influenced this development. Relevant factors in this context proved to be the public opinions negative view on the ruling politics of integration and influences from the surrounding countries attitude toward integration.

We have also studied if linguistic researchers attach great importance to knowledge of language in connection with integration. This proved to be a relevant factor for integration of immigrants. In a comparison between linguistic researchers and politics point of view the linguistics puts emphasize on communication in a larger perspective..

To accomplish our essay we used a comparative design, a discourse analysis, literature studies and made an interview.

Innehållsförteckning

	sid.
1. Inledning	2
1.1 Problemformulering	2
1.2 Syfte	4
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Metod	5
1.5 Fortsatt framställning	7
2. Tre partiers synvinkel på språkrav	7
2.1 Den sittande regeringens inställning till språkrav	9
2.2 Folkpartiets förslag om språkrav	9
2.3 Moderaternas förslag om språkrav	11
2.4 Ny Demokratis förslag om språkrav	12
2.5 Jämförelse mellan Folkpartiets och Ny Demokratis språkravsförslag	14
2.6 Jämförelse mellan Moderaternas och Ny Demokratis språkravsförslag	15
2.7 Delanalys	16
3. E-mailintervju med Gustaf von Essen	20
3.1 Delanalys	21
4. Vad är ett språk?	22
4.1 Språkets användning och betydelse	22
4.2 Invandrare och språk	25
4.2.1 Vad är en bra svenska?	27
4.3 Delanalys	28
5. Samhällsutvecklingen under 1990-talet	29
5.1 Immigration	30
5.2 Integration	31
5.3 Delanalys	34
6. Slutanalys	37
7. Sammanfattning	42
8. Källförteckning	45
Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap	Bilaga 1
Intervjufrågor till Gustaf von Essen	Bilaga 2

1. Inledning

Vi har valt att skriva vår uppsats om språkrav för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap. Anledningen till intresset för detta ämne är dels den politiska aktualiteten och dels den uppståndelse som frågan väckte under valdebatten 2002 då Folkpartiet liberalerna lade fram sin nya integrationspolitik. Under framväxten av vår uppsats har vi haft olika funderingar kring språkravets relation till medborgarskapet. En fundering är huruvida språkravet bör ses som en skyldighet vilken ska uppfyllas av invandrare för att få tillgång till de samhälleliga medborgerliga rättigheterna, det vill säga för att få ta del av rättigheterna måste invandrarna först ha uppfyllt skyldigheten att behärska språket. En annan fundering vi har haft är om språkstestet bör ses som ett mål för invandrarna att uppnå eller ett medel för samhällets kontroll av medborgarnas kunskaper i svenska språket. Vi upplever att fokus under 1990-talet vad avser invandrades svenska språkkunskaper har flyttats från att ha varit lösningen på integrationsproblemet till att bli en del av flera led inom integrationsproblematiken. Förr var inriktningen i integrationspolitiken, uppfattar vi, att det för invandrare räckte med vissa färdigheter i svenska språket för att uppnå en viss integrationsnivå medan invandrare i dagens integrationspolitik skall lära sig svenska språket och komma ut på arbetsmarknaden för att uppnå en viss integration.

1.1 Problemformulering

Folkpartiet liberalerna lade vid valet 2002 fram sin nya integrationspolitik där språkrav ingick som en punkt på agendan. Partiet var dock ej först med detta förslag utan Ny Demokrati lade 1991 fram ett förslag om språkrav för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap, detta förslag röstades 1992 ned av bland annat Moderata samlingspartiet och Folkpartiet liberalerna. Enligt voteringsprotokollet från beslutstillfället framkommer att 287 röstade emot medan 22 röstade för förslaget, dessa 22 riksdagsledamöter som röstade för förslaget var samtliga medlemmar av Ny Demokrati.¹ Trots att båda partierna röstat mot Ny Demokratis motion presenterade Moderata samlingspartiet 1997 och Folkpartiet liberalerna 2002 egna förslag angående vissa kunskaper i svenska språket för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap. Hur kommer detta sig? Vad är det som hänt under 1990-talet som har gjort att två legitima partier, som Folkpartiet liberalerna och Moderata samlingspartiet, i

¹ SVERIGES RIKSDAG (1992-11-25) *Votering 58*. Riksdagsbiblioteket, Stockholm

nuläget finner krav på språk relevant inom integrationspolitiken när detta tidigare enbart kanaliserats av missnöjespartier som till exempel Ny Demokrati? Ska språkkravsförslagen framlagda av Folkpartiet liberalerna och Moderata samlingspartiet istället ses som vitt skilda från Ny Demokratis och därmed icke jämförbara?

Det finns två begrepp, medborgarskap och invandrare, som genomsyrar hela arbetet och därför finner vi det viktigt att ge dessa en presentation redan här. Övriga mindre begrepp och definitioner kommer vi att presentera löpande i uppsatsen då de blir aktuella, detta för att underlätta läsningen då de står i sitt sammanhang. *Medborgarskap* beskriver ur rättslig mening den formella relationen som råder mellan staten och individerna vad avser rättigheter och skyldigheter. Medborgare i ett land har enligt lag rätt att kräva vissa givna rättigheter och i gengäld kan staten av medborgarna kräva att dessa följer lagstadgade skyldigheter. Medborgarskapsbegreppet inrymmer både en formell och en materiell sida. Den formella sidan handlar om vilka kriterier som skall vara uppfyllda för att en individ skall erhålla medborgarskap, det krävs någon form av naturlig samhörighet mellan individen och staten, detta regleras i Sverige genom Lag 2001:82 om svenskt medborgarskap. I vår uppsats är det framförallt 11§ (se bilaga) i den nämnda lagen som är av intresse, detta då denna beskriver vilka kriterier som invandrare skall ha uppnått för att erhålla svenskt medborgarskap. I den materiella sidan av begreppet berörs medborgarskapets innebörd och rättsliga betydelse, det vill säga vad medborgarskapet rent konkret innebär. Detta går ej att utläsa direkt ur medborgarskapslagstiftningen utan återfinns i den materiella lagstiftningen så som till exempel i de grundläggande fri- och rättigheterna vilka beskrivs i 2 kap. Regeringsformen.² Att vara medborgare i Sverige innebär fullständiga politiska rättigheter, det vill säga rätten att rösta i riksdagsval och rätten att nomineras till riksdagen. Medborgarskapet innebär även en definitiv vistelserätt i Sverige och rätten att återvända till landet efter utlandsvistelse. Vidare innebär medborgarskapet en rättighet att erhålla svenskt pass för utlandsresor, dessutom en möjlighet till diplomatiskt skydd vid eventuellt behov i utlandet. Slutligen innebär medborgarskapet en skyldighet för män mellan 19-47 år att i fredstid göra värnplikt. I krigstillstånd har både kvinnor och män en skyldighet att delta i totalförsvaret.³ 1997 års medborgarskapskommitté kom fram till att medborgarskap för invandrare är av stor vikt vid integration. I Sverige har under lång tid målet varit att försöka underlätta invandrades möjligheter till förvärv av medborgarskap, vilket har resulterat i en större samhörighet för

² SOU 2002:106 *Medborgarskapskrav i svensk lagstiftning*. Fritzes Förlag, Stockholm

³ SOS-RAPPORT 1999:6 *Mångfald, integration, rasism och andra ord*. CEIFO, Stockholm

invandrare i det svenska samhället. Dessutom konstaterade kommittén vikten av att information om medborgarskapets betydelse sprids till invandrare ur integrationshänseende.⁴ I uppsatsen har vi som utgångspunkt att medborgarskap innebär en fördel för invandrare. Att ej ha medborgarskap innebär ett utanförskap eftersom individen inte får tillgång till de medborgerliga rättigheterna som finns i det land individen bor. Språkravet kan innebära en försvårande aspekt för invandrare att erhålla medborgarskapet. När vi talar om *invandrare* i uppsatsen gör vi det utifrån en allmän och gängse betydelse. Vi är medvetna om att det finns en uppsjö av specifika och mindre specifika definitioner av begreppet invandrare. I vår uppsats syftar vi till personer som ej har svenska som modersmål och strävar efter att erhålla svenskt medborgarskap. Vi är medvetna om att generaliseringar av stora grupper av människor inte ger rättvisa åt individerna som döljer sig bakom grupperna men finner det nödvändigt att gruppera för att göra verkligheten mer greppbar och öka förståelsen för vad vi syftar till. I uppsatsen förekommer även att vi använder begreppet flykting, detta sker i samband med genomgång av immigrationspolitik, det vill säga innan invandrare har fått uppehållstillstånd.

Vi kommer härnäst i uppsatsen att benämna Folkpartiet liberalerna som Folkpartiet och Moderata samlingspartiet som Moderaterna.

1.2 Syfte

Vi ska studera vilka likheter och skillnader som går att utröna mellan Ny Demokratis språkravsförslag och Folkpartiets samt Moderaternas språkravsförslag. Vidare ska vi undersöka vad partierna vill uppnå med språkravet, vad språkravet innebär samt om detta anses vara en del av en lösning för integration av invandrare. Visar det sig att förslagen kan anses vara lika ska vi studera hur det kan komma sig att Folkpartiet och Moderaterna i dagsläget finner språkravsförslaget som en relevant del i integrationspolitiken trots att de 1992 röstade emot Ny Demokratis språkravsförslag för invandrare. Vi ska försöka utröna vad som kan ha hänt i Sverige under 1990-talet som gjort att Moderaterna 1997 och Folkpartiet 2002 lagt fram förslag om språkrav för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap. Vi ska ta reda på om det möjligtvis finns ett tydligt samband mellan vissa specifika faktorer i samhället och politiken som kan förklara vad som skapat denna integrationspolitiska omvälvning i de två partierna. Vi ska alltså se på förslagen utifrån

⁴ SOU 2000:106

samhällsutvecklingen under 1990-talet för att klargöra om vissa specifika faktorer eventuellt kan ha påverkat partiernas ståndpunkt i frågan. De faktorer vi väljer att rikta in oss på är ideologiska förändringar, ekonomiska förändringar, missnöjet med integrationspolitiken samt ändrade krav från medborgarna. Dessutom vill vi ta reda på om politiker och språkvetare har lika eller olika uppfattningar om språkets eventuella betydelse vid integration av invandrare. Detta för att få en uppfattning om de politiska förslagen angående språkrav har förankring inom den språkvetenskapliga disciplinen.

1.3 Frågeställningar

För att kunna utföra vårt syfte ställer vi ett antal frågor vilka vi anser beröra ämnet på ett relevant sätt. För att få svar på vilka likheter och skillnader som finns mellan förslagen angående språkrav tar vi hjälp av frågan; *vilken innebörd har språkravet hos de tre partierna och i vilken kontext förs det på tal i deras integrationspolitik?* För att få en ökad förståelse för varför det integrationspolitiskt anses viktigt för invandrare att behärska det svenska språket tycker vi frågan *vilken funktion och betydelse kan språket ha i samband med integration* är av intresse. Dessutom upplever vi att samhällsutvecklingen samt invandrarströmmen det senaste decenniet eventuellt påverkat utformningen och inställningen till invandrapolitiken, för att se om så är fallet ställer vi följande frågor; *har integrationspolitiken som förs i Sverige och inställningen till denna förändrats under 1990-talet och hur har invandringen under 1990-talet påverkat mottagandet och utformningen av integrationspolitiken?*

1.4 Metod

Vi utgår från en komparativ metod vid jämförelsen mellan de tre framlagda språkravsförslagen.⁵ Vi ska jämföra Ny Demokratis språkförslag med Moderaternas och Folkpartiets, vi ska se vad respektive förslag står för och studera skillnader och likheter mellan förslagen. Vi ska genom ett visst antal faktorer försöka förklara varför situationen har uppkommit, det vill säga hur det kommer sig att Folkpartiet och Moderaterna i dagsläget valt att presentera egna språkravsförslag.⁶ Som medel för uppsatsen har vi valt att utgå från en diskursanalys, vi har studerat argumentationen i tre politiska partiers program vilka har varit en referenspunkt i den politiska diskursen. De politiska programmen har haft inflytande i den

⁵ Robson, Collin (2002) *REAL WORLD RESEARCH*. Blackwell Publishers Ltd, Oxford

allmänna debatten vilken vi har tagit del av både genom ärendenas gång samt genom uttalande av politiker i media. Genom den allmänna politiska diskursen får vi en uppfattning om hur resonemanget har gått vid de olika tillfällena språkrav har lagts fram som förslag av de tre partierna.⁷ Vidare har vi gjort en omfattande litteraturstudie bestående av dokument så som artiklar, böcker, hemsidor och rapporter, detta för att kunna få en ökad förståelse för språkets betydelse samt för att kunna beskriva och analysera skeenden under 1990-talet. Då samhällsutvecklingen beskrivs och analyseras har ett perspektiv anlagts där vi framförallt studerar det övergripande resonemanget kring integrationspolitiken samt den allmänna opinionens förhållningssätt till denna. Anledningen till valet av perspektiv är att vi i sökningen av dokument funnit informationen inom detta område relevant i förhållande till vårt syfte.⁸ Slutligen har vi genomfört en intervju med Gustaf von Essen, tidigare moderat statsråd sittande i den borgerliga regeringen 1991 – 1994. Han var aktiv i den politiska diskursen gällande språkrav för invandrare. Numera representerar von Essen Kristdemokraterna, detta ser vi som en fördel eftersom hans partibyte ger honom en viss distans till den moderata politiken. Genom att det gått tio år sedan diskussionen med Ny Demokrati fördes har han möjlighet att reflektera i efterhand. Vi har även utan framgång försökt få tag i Gullan Lindblad, även hon var moderat och dessutom minister under det borgerliga styret 1991 – 1994. Genom att intervjua Gustaf von Essen skapar vi en brygga som binder samman Ny Demokratiska presenterade förslag om språkrav 1991 med Folkpartiets förslag 2002 och på detta sätt får vi en uppfattning om hur denna fråga förskjutits från att ha varit ett missnöjespartis fråga till att bli en fråga för ett liberalt etablerat parti. Genom Moderaternas huvudkontor i Stockholm fick vi telefonnumret till Gustaf von Essen. I ett inledande telefonsamtal med von Essen beslöts att kontakten framöver skulle föras via internet, detta då både vi och han fann det smidigare med e-mail- än med en telefonintervju. Möjligheten att träffas och utföra en intervju var inte genomförbar eftersom von Essen är bosatt i Uppsala. Tillförlitligheten i retrospektiva intervjuer, det vill säga återblick på tidigare situationer, kan medföra vissa skevheter och felkällor. Trots detta finner vi von Essens intervjusvar trovärdigt, dels på grund av att han satt med i de parlamentariska utredningarna vilka berörde frågan 1991 – 1994 och dels på grund av att han konsulterat handläggare på Moderatkansliet i Riksdagen innan han besvarade våra intervjufrågor.⁹

⁶ Denk, Thomas (2002) *Komparativ metod*. Studentlitteratur, Lund

⁷ Robson, Colin (2002)

⁸ LUNDS UNIVERSITET (2002) *PM FÖR UPPSATSSKRIVARE*. Socialhögskolan, Lund

⁹ Repstad, Pål (1999) *Närhet och distans*. Studentlitteratur, Lund

Tillförlitligheten i de dokument som används anser vi vara relativ hög, detta eftersom vi till stor del baserar uppsatsen på myndighetsrapporter och politiska skrivelser. Vad gäller övriga dokument har vi funnit att dessa lyfter fram liknande och kompletterande fenomen vilket ger en ökad tillförlitlighet för respektive källa.

Vi väljer att i uppsatsen inte närmare studera medias påverkan och inflytande på politiken och allmänhetens uppfattning och inställning till sakfrågan, vilket i detta fall är språkrav för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap. Vi är väl medvetna om att media har en avgörande roll vad gäller att sätta dagordning på den politiska agendan och att skapa uppfattning hos allmänheten i sakfrågor. Ju mer uppmärksamhet media ägnar åt en sakfråga desto större betydelse ger allmänheten frågan och samma gäller motsatsförhållandet, det vill säga om media ägnar lite utrymme åt en fråga får den inte heller någon bred folklig förankring.¹⁰

1.5 Fortsatt framställning

Uppsatsen består av fyra centrala avsnitt nämligen: Tre partiers synvinkel på språkrav, Intervju med Gustaf von Essen, Vad är ett språk? samt Samhällsutvecklingen under 1990-talet. Varje avsnitt följs av en delanalys där vi analyserar och vidareutvecklar huvuddragen i respektive text. Efter de fyra avsnitten följer en slutanalys i vilken vi knyter samman delanalyserna och drar slutsatser som grundas utifrån samtliga avsnitt. Vidare applicerar vi nya teoretiska teser på delar av våra tidigare underbyggda resonemang. Slutligen beskriver vi uppsatsens huvuddrag och slutsatser i en avslutande sammanfattning.

2. Tre partiers synvinkel på språkrav

Som nämnts tidigare röstade Folkpartiet och Moderaterna 1992 emot Ny Demokratis förslag om införande av språkrav vid erhållande av svenskt medborgarskap, trots detta har partierna på senare år lagt fram egna språkravsförslag. Vi ska här undersöka om Folkpartiets och Moderaternas förslag skiljer sig markant från Ny Demokratis eller om förslagen kan ses som jämförbara. Folkpartiets partisekreterare, Johan Pehrsson, ser inga likheter mellan deras förslag och Ny Demokratis 1991. Han menar att den stora skillnaden i förslagen är att Ny

¹⁰ Parson, Wayne (1999) *Public Policy – An Introduction*. Elgar, Cheltenham

Demokrati pratade om invandrare i generella termer och detta gör inte Folkpartiet i sitt förslag.¹¹ Folkpartiets partiledare, Lars Leijonborg, uttrycker att det bör ses som naturligt att invandrare förvärvat kunskaper i svenska språket efter att ha tillbringat fem år i Sverige, den tid det normalt tar att erhålla svenskt medborgarskap. Han menar att språket är viktigt för att invandrare vid erhållande av medborgarskap ska kunna delta i det demokratiska svenska samhället. Leijonborg anser det ganska självklart att invandrare som vill bosätta sig permanent i Sverige vill lära sig språket, därför kan inte språkrav anses vara ett för hårt krav.¹² Moderaternas partiledare, Bo Lundgren, uttrycker i Kvällsposten att den som blir svensk medborgare ska genom språket bli svensk fullt ut, språkprovet blir en bekräftelse på redan erhållna kunskaper. Lundgren menar att med en bra integrationspolitik behärskar invandrare svenska språket långt innan medborgarskapet blir aktuellt, det vill säga tidigast efter fem år.¹³ När Ny Demokrati i valrörelsen 1991 presenterade sitt språkravsförslag ansåg de att en skärpt flyktingpolitik behövdes. I Ny Demokratis program som skickades ut till allmänheten 1991 stod följande ” ’Främja invandrarnas sociala anpassning. Kunskaper i svenska språket är den viktigaste sociala anpassningen. Inför därför obligatorisk undervisning i svenska och samhällskunskap. Med kontroll av resultaten!’ ”.¹⁴

Vi kommer här nedan att beskriva den socialdemokratiska regeringens bedömning av behovet av språkkunskaper vid erhållande av svenskt medborgarskap i proposition 1999/2000:147. Detta för att skapa en uppfattning om den sittande regeringens inställning till språkrav för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap samt för att se hur ett parti som ej lagt fram krav på språk i sin integrationspolitik förhåller sig till denna fråga. Därefter klargör vi delar av de tre partiernas (Folkpartiet, Moderaterna och Ny Demokrati) integrationspolitik med fokus på språk. Vi anser det viktigt att se sambandet mellan språkrav och andra områden i programmen för att få en mer övergripande bild av språkravets betydelse. Efter genomförd beskrivning av respektive partis förslag om språkrav jämför vi Ny Demokratis förslag med Moderaternas och Folkpartiets, detta för att studera likheter och skillnader i förslagen som kan ge oss en möjlighet att dra slutsatser om förslagen kan tolkas som jämförbara. Vi börjar med att beskriva Folkpartiets språkravsförslag eftersom detta ligger i tiden, därefter följer Moderaternas och slutligen Ny Demokratis.

¹¹ Svenska Dagbladet (2002-08-09) Billger, Ola

¹² Svenska Dagbladet (2002-08-06) Mellgren, Fredrik

¹³ Moderaternas hemsida (2002-11-04) <http://moderat.se/includes/print.asp?ArtID=2880>

¹⁴ Svenska Dagbladet (2002-08-09) Billger, Ola

2.1 Den sittande regeringens inställning till språkrav

Regeringen uttryckte i proposition 1999/2000:147 sin inställning till språkkunskaper och kunskaper om det svenska samhället i samband med svenskt medborgarskap. Regeringen slår i propositionen fast att språkkunskaper och andra kunskaper om det svenska samhället inte bör ställas som krav för erhållande av svenskt medborgarskap detta då de anser att det ej finns tillräckliga skäl för ett införande. De poängterar dock vikten av goda kunskaper i språk och samhällsförhållande för att integrationen av invandrare skall lyckas. Svensk kunskaper ger bättre förutsättningar för invandrare att kunna skaffa ett arbete och bli delaktiga på lika villkor som övriga svenskar i samhället. Regeringen framhåller dessutom att kunskaper i språket skapar förståelse och en ömsesidig respekt människor emellan. Det är individen själv som ska ansvara för sin språkinläring medan samhällets uppgift är att tillhandahålla professionell kostnadsfri undervisning vilken så långt som möjligt ska utformas efter individens behov och förutsättningar. Några grunder regeringen lägger fram för sitt nekande av beslut angående språkrav för invandrare som söker svenskt medborgarskap är att det finns många skäl till att invandrare inte lyckas med språkinläring. Regeringen menar att språkinläringen bland annat påverkas av utbildningsbakgrund, ålder, motivation och hälsotillstånd. Regeringen ser hinder med ett införande av språkrav, dels är det svårt att fastställa vilken kunskapsnivå invandrarna ska uppnå, hur den ska dokumenteras och möjligheten till undantag från testet. Dessutom visar regeringen på att ett införande av språkrav skulle få till följd en administrativ belastning som blir kostsam för samhället.¹⁵

2.2 Folkpartiets förslag om språkrav

Folkpartiet presenterade vid valet 2002 "En ny integrationspolitik" detta eftersom de anser den nu existerande politiken som havererad, i programmet lyfts frihet och individuellt ansvar fram som grund för integrationspolitiken. Några punkter som tas upp i programmet är arbete istället för bidrag, jobbgaranti för nyanlända flyktingar, svenskundervisning i kombination med jobb för invandrare, ökad möjlighet till arbetskraftsinvandring, krav på acceptabla kunskaper i språket för erhållande av medborgarskap, SFI-peng (SFI: Svenska för invandrare), extra satsningar på skola i utsatta områden, prioritering av svenska språket i skolan och ceremoni i samband med erhållande av medborgarskap. Invandrarens rätt och skyldighet till arbete genomsyrar både Folkpartiets parti- och integrationsprogram, personer

¹⁵ Regeringens proposition 1999/2000:147 *Lag om svenskt medborgarskap*.

som kan arbeta skall göra detta istället för att gå på bidrag.¹⁶ I partiprogrammet skrivs att det viktigaste för att bryta utanförskap är att ordna fler arbetstillfällen och på så sätt förhindra segregationen och skapa en känsla av sammanhang och identitet för individen.¹⁷ De anser ett alternativ vara ”jobbgaranti”, det vill säga då arbete inte kan ordnas inom den befintliga arbetsmarknaden ska sysselsättning skapas så att invandraren får högre ersättning än socialbidragets norm men lägre än lägsta lön för yrkeskategorin. Folkpartiet anser det viktigt med arbete för invandrare så att inte bidragsberoende skapas som ger A- och B-lag i samhället. Att ha ett arbete och försörja sig själv ökar individens självrespekt och är den främsta nyckeln till lyckad integration både på individ- och samhällsnivå. Redan under asylprövningen skall möjlighet till arbete finnas. Invandrarna skall från första början få en möjlighet att varva svenskundervisning med arbete, detta för att tidigare uppnå acceptabla kunskaper i svenska språket genom kontakt med svenskar på arbetsplatsen och även för att tidigare uppnå delaktighet i det svenska samhället. Vidare tycker Folkpartiet att det är viktigt med en individualiserad SFI-undervisning, de pekar på att enbart 20 – 30 procent av eleverna idag uppnår godkänt betyg trots fleråriga studier och detta finner Folkpartiet ohållbart. Partiet vill få till stånd denna individualisering genom en SFI-peng vilket för invandraren innebär möjlighet till val av undervisningsalternativ. Folkpartiet poängterar vikten av att invandrarbarn redan i förskolan bör få hjälp med att läsa och skriva svenska för att tidigt uppnå samma nivå i svenska språket som sina jämnåriga helsvenska kamrater. Modersmålsundervisning under skoltiden anses vara viktig för upprätthållande av föräldrarnas språk och kultur men den får inte inkräkta på den ordinarie skolundervisningen. Att bli svensk medborgare skall enligt Folkpartiet vara något eftersträvansvärt, det ska vara ett yttre tecken på att invandraren uppfyllt vissa kriterier som leder till fördelar. Förutom kunskaper i svenska språket framgår det inte tydligt vilka kriterier de syftar till, dock nämns en viss vistelsetid i landet och att personen inte har ett kriminellt förflutet i Sverige vilket redan regleras i Lag 2001:82 om svenskt medborgarskap. De fördelar som lyfts fram är rösträtt i riksdagsval och en definitiv rättighet att stanna kvar i Sverige. Om invandrare förknippar medborgarskap med fördelar tror Folkpartiet att detta kan få positiva effekter i integrationsprocessen. Eftersom det för invandrare tar cirka fem år innan de kan ansöka om medborgarskap anser Folkpartiet det rimligt att individerna under denna period har uppnått acceptabla svenskkunskaper i förståelse

¹⁶ Folkpartiet liberalerna (2002) *En ny integrationspolitik*. Stockholm

¹⁷ Folkpartiet liberalerna (1997) *Frihet att växa*. Göteborg

och tal. För att kunna tillvarata sina rättigheter och skyldigheter som medborgare i Sverige behövs enligt Folkpartiet kunskaper i svenska språket.¹⁸

Med denna syn är det också naturligt att acceptabla kunskaper i svenska språket blir ett krav för medborgarskap. Om medborgarskapet ska kunna utnyttjas förutsätter det kunskaper som svenska lagar och andra förhållanden som i sin tur kräver vissa kunskaper i svenska språket.¹⁹

I integrationsprogrammet framgår att undantag från språkravet vid erhållande av medborgarskap kan göras, ett exempel är gamla människor som är analfabeter och därmed har svårt att lära sig ett nytt språk.²⁰ Folkpartiet anser att språkravet gör integrationsarbetet tydligare och mer målinriktat.²¹

2.3 Moderaternas förslag om språkrav

1997 gav Moderaterna ut manifestet ”Land för hoppfulla”, i detta tas språkrav för erhållande av svenskt medborgarskap upp. Moderaterna framhåller medborgarskapet som en viktig symbolik och markering av tillhörighet, medborgarskapet ses inte som en integrerande åtgärd utan snarare som en följd av hemmahörande i Sverige. Eftersom det tar cirka fem år innan invandrare kan ansöka om medborgarskap uttrycks i manifestet att det är rimligt att kräva vissa givna kunskaper i svenska språket, samhällskunskaper och försörjningsförmåga av invandraren när denne ansöker om medborgarskapet. Moderaterna menar att en viktig förutsättning för invandrare är att de själva kan försörja sig genom arbete, detta för att känna delaktighet och inte behöva ligga övriga samhället till last. Vidare menar de att invandrapolitiken under 1990-talet har försvårat för invandrare att komma ut på arbetsmarknaden och har lett till bidragsberoende för stora grupper av invandrare.²²

Moderaterna förtydligade i valrörelsen 2002 sin integrationspolitiska ståndpunkt, detta ett kort tag efter att Folkpartiet lade fram sitt integrationsprogram. I ”Från bidragsland till framtidsland” skriver Moderaterna bland annat om att den nu existerande integrationspolitiken har haft ett ovanifrån perspektiv vilket har lett till att många invandrare har hamnat i utanförskap. Sverige är enligt Moderaterna ett bidragsland som bör utvecklas till

¹⁸ Folkpartiet liberalerna (2002) *En ny integrationspolitik*. Stockholm

¹⁹ Ibid. s.17

²⁰ Ibid.

²¹ Folkpartiet liberalerna (2002) *Integration*. Faktblad nr29/02

²² Moderata samlingspartiets manifest (1997) *Land för hoppfulla*. Stockholm

att bli ett land där alla har arbete och kan försörja sig själva. Alla ska ges en möjlighet, samtidigt som krav ska ställas, det vill säga individen ska ges frihet under ansvar. Några punkter som tas upp i Moderaternas integrationsprogram är arbete istället för bidrag, vid utbetalning av bidrag skall det krävas en motprestation av invandrare, undervisningen i SFI ska bli bättre, asylsökande ska automatiskt få tillfälligt arbetstillstånd samt kunskaper i svenska språket och samhällskunskaper ska vara ett krav för erhållande av svenskt medborgarskap. Arbete spelar en avgörande roll i partiets integrationsprogram, alla som har möjlighet att arbeta skall kunna försörja sig på detta sätt istället för att vara bidragsberoende. Bidragen ska vara den definitiva sista utvägen för invandrare och i de fall bidrag utbetalas kan motprestation krävas genom praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet vilken ska leda till självförsörjning. Moderaterna är kritiska till hur SFI-undervisningen bedrivs, de vill höja kraven på undervisningen. Genom SFI-check vill partiet ge makten till dem det berör, denna check ska också leda till individualisering och konkurrensutsättning av utbildningen. Moderaterna tycker att för lite resurser satsas på invandrarbarn i skolan, detta då de är en utsatt grupp som behöver extra stöd. Därför anses invandrarbarnen vara i behov av en högre skolpeng än övriga svenska barn. Barn som kommer till Sverige i slutet av grundskoletiden bör få delar av undervisningen på sitt modersmål om de inte kan tillgodogöra sig undervisningen på svenska. Moderaterna poängterar att tvåspråkighet bör ses som något positivt som ska stimuleras. Nyckeln till en bra integration anser Moderaterna vara goda kunskaper i det svenska språket, något som kan underlätta språkinläringen är tillgången till arbete. Medborgarskap leder till ökad delaktighet för invandrare i det svenska samhället, detta då medborgarskapet innebär rättigheter och skyldigheter. Moderaterna anser att språk- och samhällskunskaper skall krävas vid erhållande av medborgarskap. Dessa kunskaper anser partiet kan komma att kontrolleras på flera olika sätt, ett alternativ kan vara allmänna läsförståelseprov.²³

2.4 Ny Demokratis förslag om språkkrav

Eftersom vi inte fått tag i en sammantagen integrationspolitik från 1991 av Ny Demokrati utgår vi från två motioner som speglar partiets åsikter angående integration. I Ny Demokratis motion 1991/92:Sf630 sammanfattas partiets flykting och invandrapolitik i ett antal punkter. Bland annat tar de upp att invandrare ska arbeta redan under pågående asylutredning och istället för att få bidrag ska asylbeviljade invandrare låna pengar till sitt uppehälle. Dessutom

²³ Moderata samlingspartiet (2002) *Från bidragsland till framtidsland*. Stockholm

menade partiet att hemspråksundervisningen ska upphöra till förmån för det svenska språket, detta då Ny Demokrati ansåg att hemspråksundervisningen försvårar för invandrarna att anpassa sig till det svenska samhället.²⁴ I Ny Demokratis motion 1991/92:Ub281 uttryckte partiet krav på att invandrare ska lära sig svenska språket vid erhållande av svenskt medborgarskap. Detta för att de ansåg att språkets betydelse är fundamental, om invandrare ej behärskar språket blir detta ett handikapp för dem i många sammanhang. Språket är en nyckel för att som samhällsmedborgare kunna ta tillvara såväl rättigheter som skyldigheter. Språket ökar även delaktigheten i samhället vilket resulterar i höjd livskvalitet för den enskilde invandraren. Ny Demokrati ansåg att bristen på svensk-kunskaper hos invandrare skapar en andra klassens medborgare, vilket de ansåg skulle undvikas till varje pris. För att framhålla behovet av krav så pekade de på en SCB-rapport (Statistiska Central Byrån) där det visade sig att 1990/91 behärskade 19 procent av invandrareleverna i hemspråksundervisningen i grundskolan inte någon svenska. Ny Demokrati menade att både kvalitén och måleffektiviteten i svenskundervisningen borde höjas avsevärt. Dessutom ansåg de att högre krav kunde ställas på invandrare så att dessa verkligen lär sig det svenska språket, ansvaret ligger helt och hållet på invandraren att ta till sig kunskaper i svenska språket. Samhällets ansvar ligger i att erbjuda invandrare ett gott stöd i form av väl fungerande undervisning. Det nämns i motionen att invandrare i svenskundervisningen bör få betygen godkänt och icke-godkänt, att enbart få ett intyg på genomgången utbildning hade enligt Ny Demokrati inget värde. Dessutom bör samhället sätta in intensivundervisning för barn med bristfälliga svensk-kunskaper så att de uppnår den språknivå som behövs för att följa med i ordinarie undervisning. Partiet ansåg det rimligt att invandrare som bosätter sig permanent i Sverige skall behärska svenska på en definierad nivå senast tolv månader efter beviljat uppehållstillstånd. Vidare menade de att vid medborgarskap ska invandrarens kunskaper i svenska språket kontrolleras genom ett prov, dessutom ska invandraren ha kunskaper i andra ämnen som är betydande för att kunna ta tillvara både sina rättigheter och skyldigheter som medborgare. Den definierade kunskapsnivån i detta sammanhang motsvarar kunskaper i årskurs 9 i grundskolan. Ny Demokrati nämner i motionen att sanktioner bör övervägas i de fall invandraren inte vill lära sig svenska, dock ges det inga förslag på vilken typ av sanktioner de syftar till.²⁵

²⁴ Wachtmeister, Ian m.fl.(nyd) Motion 1991/92:Sf630 *Flykting och invandrapolitiken*.

²⁵ Kihlberg, Stefan & Wachtmeister, Ian (nyd) Motion 1991/92:Ub281 *Krav på att lära sig svenska språket*.

2.5 Jämförelse mellan Folkpartiets och Ny Demokratis språkkravförslag

När vi studerar helheten i de två förslagen uppfattar vi tonen i Ny Demokratis förslag som mer krävande och sträng mot invandrare. I mångt och mycket är förslagen lika innehållsmässigt, ordvalet i förslagen gör att de kan uppfattas som olika trots att budskapet i grunden är det samma. Vidare är Ny Demokratis förslag mer precist än Folkpartiets som inte ger konkreta lösningar på genomförandet och håller det öppet. Det blir lättare att få en uppfattning för eller emot förslaget när konkreta ”lösningar” ges. Vi upplever skyldigheterna mer påtagliga än rättigheterna i Ny Demokratis förslag, i Folkpartiets förslag däremot uppfattar vi en större balans mellan skyldigheterna och rättigheterna. Båda förslagen lyfter fram invandrades eget ansvar att lära sig svenska språket och båda anser att samhällets uppgift är att tillhandahålla en bra svenskundervisning. Skillnaden häri ligger på att Folkpartiet – i tidens anda – vill genom SFI-peng ge invandrare en möjlighet till val av undervisningsalternativ, Ny Demokrati å andra sidan hänvisar till en bättre skola och i de fall invandrare inte ”vill” lära sig svenska kan sanktioner mot individen övervägas. Enligt Folkpartiet uppnås en lyckad integration då språk och arbete kombineras. för att underlätta språkinläringen bör invandrare tidigt bli delaktiga på arbetsmarknaden och därigenom få tillgång till det svenska samhället. Dessutom menar de att genom arbete undviks bidragsberoende som kan leda till A- och B-lag i samhället. Ny Demokrati däremot ser arbete som en skyldighet redan under pågående asylutredning för att invandrare inte skall ligga samhället till last, dock nämner de att genom delaktighet höjs livskvalitén och delaktighet uppnås genom språkkunskaper vilka också motverkar att en andra klassens medborgare skapas. Folkpartiet anser alltså att arbete och språk är en parallellt pågående process som underlättar för varandra medan Ny Demokrati däremot är otydligare vad gäller detta samband mellan arbete och språk. Enligt Folkpartiet är modersmålsundervisningen viktig för upprätthållandet av föräldrarnas språk och kultur, dock poängteras att den inte får inkräkta på ordinarie undervisning. Ny Demokrati å andra sidan anser att hemspråksundervisningen bör upphöra till förmån för det svenska språket. Vad gäller svenskkunskapernas omfattning menar Folkpartiet att invandrare ska ha acceptabla kunskaper i förståelse och tal av svenska, detta utvecklas inte närmare av partiet. Ny Demokrati däremot är mer precisa, de framhåller att invandrare i samband med erhållande av medborgarskap bör ha svenskkunskaper och kunskaper i övriga ämnen som kan ha betydelse för tillvaratagandet av medborgerliga rättigheter och skyldigheter. Dessa kunskaper skall motsvara färdigheter likställda med årskurs 9 i grundskolan. Likheten är stor beträffande språkets relation till medborgarskapet,

båda partierna lägger vikt vid att språkkunskaper behövs för ett tillvaratagande av såväl rättigheter som skyldigheter för medborgaren. Som fördelar med medborgarskapet framhåller Folkpartiet rösträtten i Riksdagsval och den definitiva rättigheten att stanna kvar i Sverige medan Ny Demokrati inte nämner denna aspekt. Folkpartiets integrationsprogram tar upp möjligheten till undantag från språkravet vid erhållande av medborgarskap, några undantag från språkrav nämns inte i Ny Demokratiska motion. Vad gäller genomförandet av språkrav samt kontroll av kunskaper lämnar Folkpartiet frågan helt öppen medan Ny Demokrati anser att kunskaper ska kontrolleras genom ett prov.

2.6 Jämförelse mellan Moderaternas och Ny Demokratiska språkravsförslag

När vi studerar helheten uppfattar vi förslagen som snarlika, partierna fokuserar på samma ämnesområden och tonen i förslagen upplever vi som ganska brysk. Den stora skillnaden vid helhetsbedömningen anser vi vara att Moderaterna i större omfattning än Ny Demokrati ger förklaringar till sina ståndpunkter, detta kan uppfattas som en mer "ödmjuk" framtoning. Båda partierna lägger fram konkreta lösningar till genomförande av språkravet och är i sina allmänna ordalag precisa med vad de vill uppnå. I Moderaternas förslag läggs stor vikt vid individens ansvar under frihet, i stort finns en balans mellan skyldigheter och rättigheter. I Ny Demokratiska förslag överväger skyldigheterna rättigheterna innan medborgarskap uppnåtts. Moderaterna finner det rimligt att invandrare ansvarar själva för att de lär sig svenska, samhällets uppgift är att tillhandahålla god SFI-undervisning vilket bland annat kan ges genom SFI-check då denna för med sig en individualisering och konkurrensutsättning av utbildningen. Ny Demokrati lägger fokus på invandrades ansvar att lära sig svenska medan samhället ska tillhandahålla en välfungerande undervisning. Som nämnts ovan tar Ny Demokrati upp möjligheten till sanktioner i de fall invandrare inte lär sig svenska, detta nämns överhuvudtaget inte i Moderaternas förslag. Moderaterna trycker på arbete istället för bidrag, detta då de anser att arbete leder till delaktighet, därför anser de att asylsökande skall ges tillfälliga arbetstillstånd redan under ansökningstiden. I de fall bidrag trots allt betalas ut skall det krävas en motprestation av invandrare, detta för att minska belastningen på övriga samhället. Ny Demokrati har en liknande inställning, de menar att invandrare skall arbeta redan under pågående asylutredning och skall istället för att få bidrag kunna låna pengar till sitt uppehälle. Moderaterna är kritiska till integrationspolitiken som har förts under 1990-talet, de menar att denna har gjort att många invandrare hamnat i utanförskap. Dock tar de inte lika tydligt, som Ny Demokrati, upp skapandet av klasser i samhället. Ny Demokrati anser att

invandrare genom dåliga språkkunskaper blir en andra klassens medborgare. Moderaterna pekar på att tillgången till arbete underlättar för språkinläringen och integrationen i stort. Ny Demokrati ser språket som fundamentalt för integrationen men gör i motionen ingen koppling mellan arbete och språk. Vad gäller hemspråksundervisning har de två partierna fullständigt diametrala åsikter. Moderaterna poängterar att tvåspråkighet är något positivt och de ser inga hinder för att skolundervisning vid behov kan bedrivas på barnens modersmål. Ny Demokrati å andra sidan vill att hemspråksundervisningen ska upphöra till förmån för det svenska språket. Nivån på kunskaper nämns inte i moderaternas program, de tar upp att invandrare ska ha kunskaper i svenska språket och även samhällskunskaper i övrigt. Ny Demokrati däremot definierar vilken kunskapsnivå som invandrare bör ligga på för erhållande av svenskt medborgarskap, det vill säga de ska ha kunskaper motsvarande årskurs 9 i grundskolan. Båda partierna anser att kunskaper i svenska språket är avgörande vid erhållande av medborgarskap, detta för att de medborgerliga rättigheterna och skyldigheterna ska kunna tillvaratas. Moderaterna ser medborgarskapet som en viktig symbolik för tillhörighet och delaktighet i Sverige, inte som en integrerande åtgärd. Denna aspekt av medborgarskapet nämns inte i Ny Demokratiska motionen. Varken Moderaterna eller Ny Demokrati tar upp möjligheten till undantag från språkravet vid erhållande av svenskt medborgarskap. I Moderaternas manifest från 1997 uttrycks det rimligt att kräva inte bara språk- och samhällskunskaper utan även försörjningsförmåga vid erhållande av medborgarskap, i integrationsprogrammet 2002 tas enbart de två första punkterna upp. Moderaterna ser det möjligt att kontrollera kunskapsnivån på flera olika sätt, ett sätt att kontrollera språket kan vara genom allmänna läsförståelseprov. Precis som Moderaterna anser Ny Demokrati det rimligt med språk- och samhällskunskaper vid erhållande av medborgarskap och att prov är ett bra sätt att mäta kunskapsnivån hos invandrare.

2.7 Delanalys

Som vi visade på ovan anser Folkpartiets partisekreterare, Johan Pehrsson, att förslagen inte är jämförbara eftersom Ny Demokrati talade om invandrare i generella ordalag. Detta resonemang överensstämmer inte med vår uppfattning, även i dagens språkravsdebatt uppfattar vi att språkravet riktar sig till samtliga invandrare vilket vi anser vara en generalisering av gruppen. Vi anser att språkravsförslagen kan ses som jämförbara., skillnaden är att tonen i Ny Demokratiska förslag är mer krävande och sträng mot invandrare än de övriga två förslagen dock är innehållet i de tre förslagen lika. Vi inser att ordvalet och i

vilket sammanhang punkterna presenteras gör att vi tolkar förslagen olika. Både Folkpartiets och Moderaternas förslag är allmänt hållna vilket ger oss större möjlighet att lägga in en egen tolkning i hur till exempel genomförandet av språkrav skulle kunna gå till, detta leder till att dessa förslag kan tolkas som rimligare än Ny Demokratis förslag. Ny Demokrati lägger fram precisa lösningar på både hur kunskaperna ska mätas och på vilken nivå de ska ligga, de säger att kunskapsnivån bör vara motsvarande årskurs 9 i grundskolan, vilket leder till ett ifrågasättande av rimligheten i deras val av nivå. Moderaterna tar inte upp vilken nivå kunskaperna ska vara på utan skriver enbart att invandrare ska ha kunskaper och om sättet att mäta kunskaper på, nämligen genom läsförståelseprov. Folkpartiet tar upp att invandrare ska ha acceptabla svensk kunskaper men nämner ingenting i programmet om hur detta skulle kunna mätas. Partierna är överrens om att ansvaret att lära sig svenska ska ligga hos invandraren men att samhället ska ansvara för att det finns en bra och tillgänglig SFI-undervisning. Moderaterna pratar om vikten av att ha en individualiserad SFI-undervisning som gör att alla invandrare som tar del av undervisningen har möjligheten att efter egen förmåga lära sig svenska. De borgerliga partierna är ofta förespråkare för det individuella ansvaret och valet, detta lyser även igenom i deras integrationspolitik. Både Folkpartiet och Moderaterna tycker att invandrare ska få en SFI-peng / SFI-check och att SFI-undervisningen ska konkurrensutsättas. SFI-pengen / SFI-checken skulle ge invandrare möjligheten att själv välja var och hur de bedriver sina studier. Detta är något som ligger i tiden och som vi ser även för andra grupper i samhället, till exempel skol-peng och omsorgs-peng. En skillnad vi kan se mellan invandrapolitiken i början av 1990-talet och integrationspolitiken idag är kopplingen mellan språk och arbete. Ny Demokrati har ingen tydlig koppling mellan arbete och språk, de fokuserar på vikten av att invandrare lär sig svenska för att få höjd livskvalitet och genom språket bli delaktiga i det svenska samhället. I dagens politik finns en stark koppling mellan språk och arbete för en lyckad integration. Folkpartiet skriver bland annat att ju tidigare invandrare blir delaktiga i arbetslivet desto tidigare får de tillgång till det svenska samhället. Moderaterna hävdar att tillgången till arbete underlättar invandrares språkinläring och integration i stort. Dagens integrationspolitik ger en tydligare helhetsbild och visar på vikten av att alla bitarna passar ihop för att integrationen ska bli lyckad. Idag anser Folkpartiet och Moderaterna det viktigt att invandrare är delaktiga i samhället för att underlätta språkinläringen medan Ny Demokrati i sitt förslag 1991 ansåg det viktigt att invandrare kunde svenska för att bli delaktiga i samhället. En annan skillnad i de politiska förslagen är svenskan i relation till hemspråksundervisning. Moderaterna har den generösaste åsikten när det gäller denna punkt, de anser tvåspråkighet vara något mycket positivt som ska stimuleras

och de ser inget hinder i att undervisning i skolan vid behov bedrivs på modersmålet till barnen om detta underlättar inlärandet. Folkpartiet har en mellanposition, de anser att modersmålsundervisningen är viktig för bevarandet av föräldrarnas kultur och språk men att denna undervisning inte får inkräkta på ordinarie undervisning. Ny Demokrati är det parti som överhuvudtaget inte kan anses vara generösa på denna punkt, de vill slopa hemspråksundervisningen helt och hållet till fördel för svenskan. De anser alltså att all fokus ska läggas på att lära sig det nya hemlandets språk. Vidare tar Ny Demokrati upp möjligheten till sanktioner mot invandrare som inte anstränger sig att lära sig svenska. Vilka dessa sanktioner skulle kunna tänkas vara nämns inte, vilka de än skulle vara så ger det en känsla av överförmynderi mot invandraren. Därför ser vi ingen rimlighet i att sanktioner skulle vara en del av språkravet. De övriga två partierna nämner ingenting om sanktioner i sina förslag. Folkpartiet tar upp möjligheten till undantag från språkravet, detta kan till exempel göras om personen är psykiskt sjuk eller på grund av hög ålder har svårt att lära sig ett nytt språk. Möjligheten till undantag av detta slag saknar vi i Moderaternas förslag om språkrav och det finns inte heller med i Ny Demokratias förslag från 1991. Det Folkpartiet menar att medborgarskapet skulle ge invandrare är rösträtt i riksdagsval och en definitiv rättighet att stanna i Sverige. Folkpartiet menar att om medborgarskapet förknippas med något positivt kan det ge fördelar för integrationsprocessen. Folkpartiet säger sig genom språkravet för invandrare vilja uppnå delaktighet i samhället och möjligheten för varje medborgare att kunna ta till vara sina rättigheter och skyldigheter. Moderaterna anser att medborgarskapet för invandrare skulle leda till en ökad delaktighet i det svenska samhället. Precis som Folkpartiet menar de att genom språkravet ökar möjligheten till att varje medborgare - genom språkkunskaperna - kan ta till var sina rättigheter och skyldigheter. Detta är något som även Ny Demokrati tar upp i sitt förslag, de precis som Moderaterna anser att invandrare förutom språkkunskaper dessutom bör ha samhällskunskaper för att bättre kunna ta tillvar sina rättigheter och skyldigheter som medborgare. Vad dessa samhällskunskaper skulle bestå av och hur kunskaperna skulle kunna mätas tar inte partierna upp.

En fundering vi har fått efter att ha läst och jämfört de olika förslagen är om den skiftande tonen i förslagen även kan ha att göra med partiernas ideologi och placering på den politiska arenan. Vi funderar kring om ett missnöjesparti som Ny Demokrati lättare kan tillåta sig vara burdus i sin framtoning än de etablerade partierna kan. De etablerade partierna har en längre historia och en tydligare profil, detta skapar vissa bestämda åsikter som partierna ska leva upp till om de inte vill förlora förtroendet hos väljarna. Detta kan vara en anledning till att

etablerade partier som Moderaterna och Folkpartiet håller tonen på en mer diplomatisk nivå, de har mer att förlora om de inte får väljarna med sig i sin politik och vill därför först känna av om politiken går hem hos väljarna. Därav inga konkreta förslag på genomförande och inga tydliga riktlinjer till var nivån på språkkunskaperna ska ligga. Vi är medvetna om att både Moderaterna och Folkpartiet i politiska frågor står för en mer human ideologi och politik än Ny Demokrati gjorde under sin riksdagsperiod, detta spelar förstås också en roll i hur politiken formuleras.

Vi frågar oss om vi ska se språkravet som en skyldighet för invandrare att uppfylla innan de får ta del av de medborgerliga rättigheterna och ska vi i så fall också se en fungerande SFI-undervisning som en rättighet för invandrare? Om ett språkrav för invandrare införs för erhållande av svenskt medborgarskap så ser vi detta test som en skyldighet för invandraren att fullfölja innan denne får ta del av de medborgerliga rättigheterna (och skyldigheterna). Vidare finns de säkert bland förespråkare till språkrav de som skulle uttrycka SFI-undervisningen som invandrarens rättighet vilket därmed ger språkstestet legitimitet. Det krävs då att SFI-undervisningen verkligen kan tillfredsställa alla studerandes enskilda behov så att de kan få ett fullgott stöd och möjlighet att efter egen förmåga utveckla det svenska språket och därefter klara språkstestet för erhållandet av medborgarskapet.

Vidare frågar vi oss om språkravet ska ses som ett mål för invandraren eller ett medel för samhället? Beroende på hur vi vrider på frågan får den olika svar. Politikerna hävdar att det för den enskilde individen skulle innebära fördelar att kunna så pass bra svenska att denne klarar sig självständigt i samhället, detta är inget vi ifrågasätter och då kan vi se språkravet som ett mål för invandraren att uppnå delaktighet. Däremot ifrågasätter vi om det verkligen ska vara politiker som beslutar om hur pass självständiga medborgarna ska vara. Som medel för samhället kan vi se att genom en given språkkunskapsnivå kan samhället förvänta sig att alla medborgare har möjlighet att ta till sig samhällsinformation och förändringar i lagar med mera upp till denna språknivå, detta gör att samhället kan lita till att medborgarna har möjlighet att ta del av vilka rättigheter och skyldigheter de har gentemot samhället som medborgare.

Slutligen anser vi det vara viktigt att betona invandrares olika möjligheter till inläring av språket beroende på dels tidigare språkkunskaper, utbildningsnivå och möjligheten till kontakt med svenskar i samhället. I det fall språkrav i framtiden kommer att införas i Sverige så bör

nationellt fastställda regler gälla vid själva testet och vid rättning av testet, detta för att undvika godtycke och olika förutsättningar på olika orter i landet. Dessutom bör möjligheten till överklagan av resultat finnas för att styrka rättssäkerheten kring testet. Vidare bör det finnas mycket tydliga regler kring vad som ska ingå i språktestet, hur det ska genomföras (ett eller flera moment) och vilka som kan undantagas från testet. Detta är något som är otydligt i förslagen som presenterats av Folkpartiet och Moderaterna 2002.

3. E-mailintervju med Gustaf von Essen

Här nedan följer det oredigerade svaret på de intervjufrågor vi ställde till Gustaf von Essen, tidigare Moderat riksdagsledamot sittande i den borgerliga regeringen 1991-1994. Numera företräder han Kristdemokraterna. Frågorna vi ställt till Gustaf von Essen finns som bilaga till uppsatsen. Vi har valt att lämna Gustaf von Essens intervju svar oredigerat eftersom vi anser att en redigering kan ge en annan tolkning än den som von Essen syftar till. I von Essens text används följande partipolitiska förkortningar: Moderaterna benämns med M, Folkpartiet med Fp och Ny Demokrati med NyD. Vi skickade intervjufrågorna till Gustaf von Essen 2002-12-12 och tog emot hans E-mailsvar 2002-12-30.

Jag har konsulterat en handläggare på moderatkansliet i Riksdagen och ingen av hos har något direkt och specifikt minne av hur vi resonerade kring NyD:s motion. Jag har den inte heller tillgänglig.

Följande kan jag nog ändå säga:

Språkkravsförslaget från NyD ingick i ett större paket. Som det var då hade Bildt-regeringen mer eller mindre överlåtit migrationsfrågorna till Fp som ju hade Friggebo som minister. Folkpartiet och därmed regeringen kunde under inga omständigheter gå med på något som NyD föreslog. Där för avslogs automatiskt alla motioner från det hållet utom när förhandlingar skett i förväg med NyD vilket då inte alls var aktuellt på migrationsområdet.

Eftersom Moderaterna och delvis Centern hade åsikter som i stora delar sammanföll med socialdemokraternas fanns det egentligen en majoritet i Riksdagen för en annan politik än den som regeringen (läs:Folkpartiet) förde. Detta ökade frustrationen gradvis inte minst i den moderata gruppen. Under 93 resulterade detta i att en parlamentarisk utredning tillsattes under ordförandeskap av Fp-landshövdingen Rolf Wirtén och som skulle utreda båda flykting och invandringspolitiken. Denna utredning delades sedermera upp i två utredningar i vilka jag satt i bägge.

Moderaterna hade i och för sig krav på språkkunskaper som en del av integrationspolitiken. Efter 94 kunde dessa krav åter aktualiseras.

Det fanns likheter mellan NyD:s och M:s åsikter i denna fråga. För att en invandrare som medborgare skulle kunna erhålla rättigheter och uppfylla skyldigheter ansåg vi att man måste kunna orientera sig i samhället vilket förutsätter språkkunskaper och vissa kunskaper om samhället.

NyD:s problem var inte alltid själva förslagen som sådana utan trovärdigheten som avsändare. Genom att vulgarisera migrationsfrågorna blev det omöjligt att ens seriöst diskutera de förslag som ändå var rimliga och som delvis hämtats från bl.a. moderaterna.

Hela frågan om språkrav och andra förslag kring invandrapolitiken har präglats av en slags politisk korrekthet. Det som för vanliga medborgare oftast framstår som rimligt och rätt självklart ses av den kulturella och moraliska eliten som något som kan karaktäriseras som främlingsfientlighet och därmed moraliskt förkastligt.

FP:s om förslag språkrav fick frågan att framstå som legitim och bidrog till framgången. Hade moderaterna drivit frågan hade risk uppkommit att Fp och andra beskyllt M för opportunism och försök att spela på främlingsfientliga stämningar. Bedömningen hos M var därför att inte lyfta flykting- och invandringspolitiken i valet liksom man inte heller lyfte frågan i de tidigare valen.

Idag har språkravet fått en ökad legitimitet men personligen tvivlar jag på att sådana krav kommer att bli verklighet.

Gustaf von Essen

3.1 Delanalys

Det framkommer av intervjun med Gustaf von Essen att Moderaterna redan 1991 hade vissa krav på språkkunskaper som en del i integrationspolitiken. Dessa tankegångar fick stå tillbaka i och med att Ny Demokrati lade fram liknande krav. I intervjun framgår tydligt samtliga riksdagspartiers avståndstagande mot Ny Demokratis förda politik, trots att motioner kunde uppfattas som rimliga avslogs de per automatik så till vida förhandlingar inte hade genomförts tidigare. Förhandlingar angående motioner rörande integration var inte tänkbara, enligt von Essen, eftersom Ny Demokrati vulgariserade flyktingfrågorna. Detta ger en förklaring till varför samtliga partiers riksdagsledamöter (förutom Ny Demokratis ledamöter) röstade emot Ny Demokratis motion 1991/92: Ub 281 angående språkrav för invandrare, frågan var med andra ord redan uppgjord vid voteringstillfället. Även om delar av Ny Demokratis språkravsförslag kunde ses som rimligt av Moderaterna fick det ändå inte gehör just på grund av att det var Ny Demokrati som lade fram förslaget. Den vulgarisering som von Essen nämner kan vi efter att ha läst och jämfört förslagen instämma i, tonen i Ny Demokratis motioner är hårdare och mer burdus än i Folkpartiets och Moderaternas språkravsförslag.

Samtidigt visar von Essen på att krav angående språkkunskaper hos invandrare fanns hos Moderaterna redan i början av 1990-talet och att partiet medvetet höll tillbaka dessa tankegångar under mandatperioden 1991 – 1994 när Ny Demokrati satt med i det borgerliga blocket. Frågan har inte heller lyfts fram under de där på två följande valen, vilket visar på en fortsatt medveten tillbakahållning av språkravsfrågan. En anledning till detta är risken för att uppfattas som ett parti vilket spelar på främlingsfientliga stämningar. Gustaf von Essen menar att förslag om språkrav för invandrare fick legitimitet i samband med att Folkpartiet luftade frågan vid valet. En förklaring till detta kan vara att Folkpartiet över lag anses stå för en human människosyn vilket kan ha inverkat på att svenska folket upplever språkravet som legitimt.

4. Vad är ett språk?

För att klargöra språkets funktion i samhället beskriver vi här nedan språkets användning och betydelse samt de svårigheter som kan uppstå för invandrare och svenskar då heterogeniteten i landet blivit större under 1990-talet. Vi vill visa på vilken roll språket kan ha för integrationen, dessutom vill vi klargöra vilken vikt språkvetare lägger vid språket i samband med integration.

4.1 Språkets användning och betydelse

I världen idag finns det cirka 200 nationalstater och 3000 – 7000 språk som kan anknytas till distinkta folkgrupper. Osäkerheten i beräkningen har att göra med att det i många fall är svårt att klargöra vad som är en distinkt folkgrupp med ett distinkt språk. En annan svårighet är att avgöra vad som ska klassas som dialekt respektive språk. Ordet språk är inlånat från lågtyskan under medeltiden, innan dess användes i Sverige ordet tunga.²⁶ Utan språk är människan som en art mycket lik vilket annat djur som helst, basdrifterna styr oss då utan någon som helst förfining eller självmedvetande. Civilisationens fernissa är tunn och helt beroende av språket.²⁷

En del språk kan knytas till självständiga politiska enheter däribland svenska och norska medan andra inte kan det så som samiska och kurdiska. I Sverige finns det sedan länge tre

²⁶ Ahlsén, Elisabeth & Allwood, Jens (1995) *Språk i fokus*. Studentlitteratur, Lund

språk; svenska, samiska och finska. Sedan 1500-talet har det talats romani och under epoker har även tyska, engelska och holländska brukats i Sverige. Franska användes under 1700- och 1800-talet. Det officiella språket i ett land är det språk som har politisk status för gruppen som brukar det.²⁸

När vi till vardags talar om språket är termen ord det vanligaste uttrycket. Språket består av ett mycket stort förråd av ord, ett lexikon. Dessutom finns det en mängd regler för hur orden ska hanteras. Det finns åtminstone två betydelser för begreppet ord: *Ordförråd*, i detta fall betyder ord det samma som lexikonenhet, språket innehåller ett stort antal lexikonenheter eller ord som används som byggstenar vid utformning av meningar. *Ordform*, här är ordet bitar av yttranden, det vill säga det är bokstäverna som bildar ordet och mellanrummen avgränsar orden vilket gör yttrandet begripligt.²⁹

Det talade och det skrivna språket är inte ett utan två språk. Det mänskliga talspråket hade funnits i tiotusentals år innan skriftspråket utvecklades. Som företeelse är skriftspråket exklusivt, av jordens 3000 språk är det bara några hundra som förekommer i skriven form. I kommunikation mellan människor klarar sig talspråket utan skriftspråk, däremot skulle skriften inte klara sig utan talet. Trots detta är skriften helt överlägsen talspråket när det gäller att bevaras, flyttas och mångfaldigas.³⁰

På flera håll i världen har skriftspråket en annan betydelse än det har i Sverige, där är skriften maktens redskap och förknippas med det officiella. På vissa ställen uppfattas skriftspråket inte allt för sällan som ett besvärligt sätt att kommunicera på eftersom orden ska framföras precist och dessutom anses inte alltid skriftliga handlingar som pålitliga. Talspråket står för utvecklingsmöjligheter och är det som används privat. Muntliga hederskontrakt, ansikte mot ansikte, är mer bindande än skriftlig framställning.³¹ Skriftspråket är ett system, utvecklat för att läsas och skrivas. När individen tagit del av skriftsystemet kommer det för alltid att prägladennes uppfattning om språket, efter det är det omöjligt att särskilja orden från kombinationer av bokstäver.³² ”Små barn och analfabeter kan ha ett direkt förhållande till orden, uppleva dem som en helhet på ett sätt som är omöjligt för den som tagit del av systemet med vokaler

²⁷ Lindström, Fredrik (2002) *Världens dåligaste språk*. Bonniers förlag, Stockholm

²⁸ Ahlsén, Elisabeth & Allwood, Jens (1995)

²⁹ Linell, Per (1995) *Människans språk*. Gleerups förlag, Klippan

³⁰ Lindström, Fredrik (2002)

³¹ Sjögren, Annick, m.fl.(1996) *En ”bra” svenska? Om språk, kultur och makt*. Mångkulturellt centrum, Tumba

och konsonanter. Ord och sak är i princip oskiljaktiga”.³³ I Sverige upplevs analfabetism som ett handikapp, detta då vi har en skriftspråklig kultur som analfabeter ej har tillträde till. Lindström menar att det inte är en självklarhet att analfabeter skall uppfattas som handikappade eftersom skriftspråket påverkar vårt utantill lärande och sätt att tänka. I kulturer på jorden där det muntliga berättandet fortfarande lever kvar visar undersökningar att dessa skalder bevisligen blir sämre på att memorera och återberätta långa dikter om de lär sig att läsa och skriva.³⁴

Det verbala språket är bara en del av ett samtal, kommunikation innebär även gester, kroppsspråk, miner, betoningar, pauser, framhävande av vissa ord och ibland till och med tystnad.³⁵ Kommunikation fyller olika behov hos människan, dels fysiologiska behov (fortplantning, skydd, föda), dels psykologiska behov (identitet, bekräftelse, trygghet), dels relationsbehov (tillhörighet, närhet, status) och slutligen samhällliga behov (anpassning, kunskapsöverföring, traditioner).³⁶

De språk som talas som förstaspråk i ett land kan delas in i tre huvudkategorier; majoritetsspråk, inhemska minoritetsspråk och inflyttade minoritetsspråk. Gränsen mellan de två sistnämnda är dock flytande. Det finns i Sverige ett flertal inhemska minoritetsspråk och inflyttade minoritetsspråk dock enbart ett officiellt språk, svenskan.³⁷ 1998 fattade riksdagen beslut om vissa minoritetsspråks ställning i Sverige, vilket fick till följd att samiska, finska och torndedalsfinska ska kunna talas vid myndighetskontakt i vissa kommuner i Norrbotten. Detta visade på att det inte skulle vara nödvändigt att kunna svenska språket för att vara svensk medborgare.³⁸ Svenska språket har under längre tid haft en självklar position i Sverige, i och med den ökade internationaliseringen och globaliseringen börjar svenskan förlora sin ställning. Enligt 7 § Förvaltningslagen skall ett lättbegripligt språk användas i myndigheters skrivelser, vilket språk som ska användas står inte utnämnt. Det kan tyckas självklart vilket språk som lagen syftar till men svenska språket är inte lagstadgat. Svenska språknämnden upplever att svenska språket är hotat och menar att svenska språket bör lagfästas. ”Det bör

³² Lindström, Fredrik (2002)

³³ Ibid. s.56

³⁴ Lindström, Fredrik (2002)

³⁵ Ibid.

³⁶ Nilsson, Björn & Waldemarson, Anna-karin (1994) *Kommunikation – samspel mellan människor*. Studentlitteratur, Lund

³⁷ Ahlsén, Elisabeth & Allwood, Jens (1995)

³⁸ Lundmark, Lennart, Dagens Nyheter (2002-09-04)

slås fast att svenskan ska vara det samhällsbärande språket i Sverige och att den ska fortsätta att odlas som ett komplett språk, dugligt på alla områden”.³⁹

4.2 Invandrare och språk

I den västerländska nationalismen finns en klar koppling mellan ett språk och en nation. Det svenska språket är och har under en längre tid varit en stark symbol för nationen, det vill säga språket kan ses som ett medel för att hantera den etniska och sociala homogeniteten. Detta är inte en självklarhet i alla länder, det finns regioner i Centraleuropa, Mellanöstern, Asien och Afrika som präglas av flerspråkighet. De olika språken fyller olika funktioner; ett språk används i hemmet och vid socialt umgänge, ett i skolmiljön, ett vid myndighetskontakt och ett vid religiösa riter. Det finns i Sverige många invandrare som kommer från flerspråkiga kulturer, deras inställning till svenska språket påverkas av detta. Följden blir att många vill lära sig svenska men då för bestämda funktioner, till exempel för att kunna kommunicera i tvättstugan eller för att förstå den datoriserade svengelskan. När de enspråkiga och flerspråkiga kulturerna möts kan missförstånd uppstå detta då kulturerna använder sig av helt olika språkliga värderingsskalor. Ett exempel på detta är när invandrarföräldrar är nöjda med sina barns språkliga prestationer i skolan medan lärare tycker att eleverna har stora språkliga brister i svenska.⁴⁰

När kommunikation uppstår mellan människor med olika kulturell bakgrund och olikartade regler för vanliga samtalsituationer kan det få till följd att deras samspel inte riktigt stämmer. Eftersom samtalsregler oftast är omedvetna använder människan samma regler som tillämpas i hemspråket, detta kan leda till att invandrare får problem med kommunikationen trots förvärvade kunskaper i det nya språket. För att lära sig det nya landets språk måste individen lära sig grammatik, ordförråd, uttal och även hur språket konkret används. Det finns i språket regler för turtagning, pauser, överlappning, rättelse, dessutom måste invandrare lära sig det icke-verbala språkbruket för att kunna kommunicera på lika villkor med majoritetsbefolkningen i det nya landet. Finns det en medvetenhet om dessa dolda kommunikationsmönster är möjligheten för interkulturell kommunikation större.⁴¹ För att förstå språkinlärningsprocessen bör hänsyn tas till flera komponenter nämligen inläraren som människa, andra aktörer som är inblandade i kommunikationen samt kontexten i vilken

³⁹ Svenska Dagbladet (1999-07-19) Teleman, Ulf & Westman, Margareta

⁴⁰ Sjögren, Annick, m.fl. (1996)

⁴¹ Nilsson, Björn & Waldemarson, Anna-karin (1994)

kommunikationen bedrivs.⁴² Åldern har avgörande betydelse för hur människan lyckas lära sig ett nytt språk. Barn lär sig språket långsamt men fullständigt medan ungdomar och vuxna lär sig snabbare men uppnår inte samma fullgoda resultat vad avser uttal och grammatik. Skiljer sig modersmålet och det nya språket mycket i uttal, grammatik och struktur blir inläringen svårare, vilket påverkar möjligheten att tala korrekt svenska.⁴³ I Sverige utvecklas vitt skilda kommunikationsmönster i olika familjer beroende på familjernas ursprung, sammansättning och funktion. Detta får avgörande betydelse för möjligheten och förmågan att ta till sig och förstå kommunikation i dess helhet.⁴⁴ Kommunikation är en ömsesidig process som kräver att lyssnaren anstränger sig och är aktiv vid tolkning och förståelse av talarens budskap. Lyssnaren är inte alltid tillräckligt lyhörd och samarbetsvillig för att förstå avvikelser i invandrarens tal, detta trots att lyssnaren ofta skulle kunna kompensera för dessa avvikelser i språket. En anledning till den bristande kommunikationen kan vara att inhemska svenskar möjligtvis reagerar negativt på det okända och avvikande, invandrares språk kan tolkas som socialt avvikande.⁴⁵ I dagens utbredda internationalisering och globalisering behöver det inte längre vara lika självklart att kommunikation sker på majoritetsbefolkningens premisser med deras språkregler. Invandrarnas uppgift bör vara att lära sig svenska språket medan svenskarnas uppgift bör vara att ha förståelse vid lyssnandet på svenska med brytning.⁴⁶

En grupp som inte talar gruppmajoritetens språk uppfattas som utestängda, som tillhörande en annan grupp. Språket är i allmänhet den faktor som mer än något annat håller samman en social gruppering, detta gäller både i större samhällen, nationer, och i mindre grupperingar, familj, arbetslag och kamratgång. Det föreligger en sorts språklöshet när någon har ett utvecklat språk men av någon anledning inte kan använda detta i kommunikation. Individen vet vad han vill ha sagt, men kan eller vågar inte uttrycka detta eftersom han inte har tillgång till den språkvariant som krävs. En grupp individer som kan vara språkligt svaga i många situationer är just invandrare, dels har de inte tillgång till det officiella språket och dels förstår sällan svenskar deras modersmål. Den språkliga otillräckligheten leder ofta till att invandraren har svårt att inhämta, bearbeta och analysera kunskap, dessutom blir det svårt att argumentera och ifrågasätta vid kommunikation jämfört med kommunikation på modersmålet. Detta

⁴² Sjögren, Annick, m.fl. (1996)

⁴³ Ahlsén, Elisabeth & Allwood, Jens (1995)

⁴⁴ Sjögren, Annick, m.fl. (1996)

⁴⁵ Linell, Per (1995)

⁴⁶ Sjögren, Annick, m.fl. (1996)

försvårar invandrades möjligheter att skapa sig positioner i det svenska samhället, så som vid utbildning och arbete. Eftersom den språkfattige inte kan eller vågar använda språket i ett flertal situationer tar denne inte alltid tillvara möjligheten att politiskt, ekonomiskt och kulturellt påverka och förbättra den egna situationen.⁴⁷

4.2.1 Vad är en bra svenska?

En vid definition av begreppet språkbehärskning är att individen har en optimal språkbehärskning om denne på bästa tänkbara sätt kan göra sig förstådd och förstå andra i alla möjliga situationer med hjälp av språket. Språkbehärskning är ett mångfacetterat begrepp, fokus i god språkbehärskning kan läggas på olika nivåer (grammatik, uttal och språkmelodi) och därav ge skilda uppfattningar om vad som ska klassas som ett bra språk.⁴⁸ De flesta invandrare som bosätter sig i Sverige vill i någon omfattning lära sig det svenska språket, det är inte heller orimligt att kräva vissa kunskaper i majoritetsspråket. Annick Sjögren resonerar kring vad en bra svenska är genom att ställa ett antal frågor:

Är en bra svenska det språk som presenteras i skolböckerna? Det språk som Svenska akademien värnar om? Det språk som medelsvensson lyssnar på utan att reagera? Är en bra svenska det språk som återfinns i dagstidningarnas artiklar, i vetenskapliga rapporter, i statliga utredningar eller i stora romaner? Vilka avvikelser kan tolereras? Är det skåningens dialekt eller språket i uppfinningsrika slogans på reklamaffischer? Vilken norm bör invandraren anpassa sig till? Lärarens, grannens, litteraturens eller massmedias?⁴⁹

Att ställa krav på att invandrare ska behärska svenska språket är ett sätt att värna om språkets kvalitet, vilket i sin tur värnar om språkgruppens identitet. Sverige förändras befolkningsmässigt genom migration och internationalisering, homogeniteten är inte längre lika självklar och bilden av vad som är svenskt är under förändring. Invandrades sätt att tala svenska sätter språket på prov vilket kan uppfattas som ett hot mot svenskheten. I Sverige står befolkningsammansättningen inför en ständig förändring, detta ger den inhemska befolkningen en önskan om krav på det ”korrekta” språket för att skapa trygghet i den omvälvande förändringen. Idén om bra svensk-kunskaper ses som inkörsporten för att lyckas i

⁴⁷ Linell, Per (1995)

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Sjögren, Annick, m.fl. (1996) s.31

det svenska samhället. Det är i detta sammanhang som diskussionen kring språkrav skall ses anser Sjögren.⁵⁰

4.3 Delanalys

Det finns sedan länge flera språk än svenska i Sverige, finska och samiska är de största. Det språk som har politisk status i Sverige, vårt officiella språk, är svenskan. I Sverige är vi vana vid att bara ha svenska som officiellt språk. Det är för oss en främmande tanke att andra språk än detta skulle kunna ha en betydande roll i vårt land. Som följd av detta är språket i Sverige inte lagstadgat, nu när landet har blivit ett mer heterogent samhälle växer oron för svenska språkets fortlevnad och krav uppstår på att lagstadga svenskan som officiellt språk. I det tidigare homogena Sverige där alla mer eller mindre självklart talade svenska fanns inte detta behov. Riksdagens beslut, 1998, om vissa språkminoriteters ställning gör att invånarna i vissa kommuner i Norrbotten kan tala samiska, finska eller tornedalsfinska i samband med myndighetskontakt vilket visar på att dessa grupper inte behöver tala svenska i officiella sammanhang. Vi kan fråga oss om dessa grupper då ska uteslutas från språkravet eller om beslutet från 1998 ska rivas upp i det fall språkrav vinner mark i Sverige.

Kommunikationen fyller olika behov hos människan, ett av dessa behov är det samhälleliga. Med kunskaper i svenska språket kan den svenska medborgaren ta till sig samhällsinformation och annan information som leder till ökad förståelse och delaktighet. Det blir på detta vis lättare för individen att ta till vara sina rättigheter och skyldigheter, samtidigt blir det en garant för samhället att medborgaren behärskar så pass mycket av språket att de via information kan ta till sig sina rättigheter, skyldigheter och annan samhällsinformation som är relevant för medborgarna. Förespråkare för språkrav framhåller just tillvaratagandet av rättigheter och skyldigheter som centralt i frågan.

Vi ska vara medvetna om att språklig integration handlar om mer än ord, delaktighet i ett samtal och att kommunicera handlar även om kroppsspråk, betoning, uttal med mera. För integration krävs det mer än möjligheten att forma meningar, en person som inte har rätt kroppsspråk och ett konstigt uttal blir inte alltid accepterad i ett samtal. Majoritetsbefolkningen tolkar ofta felsägelser och dåligt uttal hos invandrare som en brist i deras allmänkunskaper och bildning. Det blir svårt att garantera integration och acceptans i

⁵⁰ Sjögren, Annick, m.fl. (1996)

kommunikationssituationer med hjälp av ett språkrav. Det är en förutsättning att kunna tala det inhemska språket vid fullgod integration, men det tar tid och handlar om så mycket mer än bara språket. Förutom att invandrare bör få öva på hela kommunikationsmönstret, så bör svenskar bli mer toleranta inför invandrares sätt att tala svenska. Det blir lättare för invandrare att lära sig svensk kommunikation om de får möjlighet att interagera i samtal med svenskar. Dessutom bör vi svenskar bli mer toleranta mot invandrare med brytning och eventuellt se brytningen som en dialekt i svenskan. Sällan hör vi engelsmän klaga över så kallad svengelska, vanligtvis anser de att svenskar är duktiga vilka överhuvudtaget har lärt sig tala deras språk.

Vid ett eventuellt införande av språkrav ser vi en svårighet i bedömningen av vad som ska värderas som en bra svenska. Sjögren belyser genom sina frågor problematiken kring vad en bra svenska kan vara och vilken instans i samhället som ska ha rätten att avgöra detta.

Huruvida den enskildes beslutanderätt eller statens språkrav skall väga tyngst vid språkinläring lämnar vi öppet. Dock vill vi poängtera att språk utifrån ett samhällsperspektiv är en förutsättning för att individen ska kunna ta till vara sina möjligheter att påverka ur politiskt, ekonomiskt och socialt hänseende.

5. Samhällsutvecklingen under 1990-talet

I och med att de politiska språkravsförslagen kan anses vara jämförbara ska vi i detta avsnitt försöka titta på faktorer som under 1990-talet kan ha påverkat att Moderaterna och Folkpartiet lagt fram egna språkravsförslag trots att de 1992 röstade ned Ny Demokratis förslag om språkrav. Det har visat sig att språkravsfrågan har väckt ett stort engagemang även hos svenska folket. I augusti 2002 gjorde SIFO Research & Consulting en undersökning på uppdrag av Folkpartiet för att ta reda på hur svenska folket förhåller sig till krav på kunskaper i svenska för invandrare vid erhållande av medborgarskap. Tusen slumpmässigt utvalda personer fick frågan ”är det rätt eller fel att kräva vissa kunskaper i det svenska språket för att få bli medborgare i Sverige?”⁵¹ Resultatet visar på att 71 procent av befolkningen ställer sig positiva till språkrav, i storstäder och i södra Sverige är siffran ännu högre (78 och 73 procent). Det är 22 procent av befolkningen som ställer sig negativa och 6 procent som är

⁵¹ SIFO Research & Consulting, telefonintervjuer 7-13 augusti 2002

tveksamma till språkravet. Oberoende av politisk färg har frågan ett stort stöd bland väljarna, enda partiet där färre än 50 procent av partisympatisörerna stödjer frågan är i Vänsterpartiet.⁵²

Här nedan kommer vi att kortfattat presentera delar ur den förda svenska immigrations- och integrationspolitiken samt den allmänna opinionen kring dessa. Slutligen ska vi ta upp andra samhällsfaktorer som kan ha påverkat utformningen av integrationspolitiken.

5.1 Immigration

Mellan 1850 och 1950 var utvandringen i Sverige betydligt högre än invandringen, under denna period utvandrade en miljon fler människor än de som invandrade. Under 1950- och 1960-talet sjönk utvandringen och arbetskraftsinvandringen kom till Sverige vilket medförde en radikal ökning av de som invandrade till landet. Invandring från utomeuropeiska länder dominerade under många år, på 1990-talet har invandringen från europeiska länder ökat dock är fortfarande den utomeuropeiska gruppen större. 1990 invandrade sammanlagt 53 332 människor, år 1994 hade invandringssiffran ökat till 74 758 (detta delvis på grund av flyktingströmmar från balkan) och år 2000 hade denna siffra sjunkit till 41 652.⁵³

1989 tog den socialdemokratiska regeringen beslut om att ansökningar för politisk asyl skulle behandlas i överensstämmelse med Genève-konventionen, det vill säga att Sverige enligt FN:s flyktingkonvention från 1951 ska pröva asylsökandes asylbehov och bevilja asyl till de som har ett skyddsbehov. Från och med 1996 beviljas inte de facto flyktingar asyl på humanitära grunder i Sverige, begreppet används därför inte längre.⁵⁴ Migrationsverket definierar det tidigare använda begreppet de facto flyktingar som utlänningar vilka utan att vara flyktingar ej vill återvända till sitt hemland på grund av politiska förhållande där och kan åberopa tungt vägande skäl till stöd för detta och får då stanna.⁵⁵ Under de senaste åren har Sverige alltså börjat föra en mer restriktiv policy vad gäller invandring. Vid jämförelse med tidigare år kan en kraftig minskning av mottagna invandrare observeras, detta kan bero på en kombination av färre internationella spänningar och en EU-anpassad immigrationspolitik.⁵⁶ Det är inte bara Sverige som har infört en mer restriktiv immigrationspolitik utan även andra västeuropeiska

⁵² Ibid.

⁵³ Migrationsverket (2001) *Statistik 2001*. Informationsenheten, Norrköping

⁵⁴ Dingu-Kyrklund, Elena & Westin, Charles (1997) *REDUCING IMMIGRATION REVIEWING INTEGRATION*. CEIFO, Stockholm

⁵⁵ Migrationsverkets hemsida (2002-12-20), <http://www.migrationsverket.se>

länder, denna politik riktar sig framförallt mot immigranter från tredje världen. ”Fortet Europa” stänger ute immigranter från icke-europeiska länder samtidigt som det öppnar för EU-immigration.⁵⁷ I samband med en mer skärpt flyktingpolitik har ordet generös helt försvunnit ur den förda flyktingpolitiken, istället har nya ledord så som globalisering och internationalisering förts in i politiken. Sverige kan ur ett internationellt perspektiv anses ha varit lyhörd för FN:s vädjan att ta emot många flyktingar men på senare år har dock Sverige försökt snäva åt definitionen av flyktingar, detta kanske är en följd av den allmänna opinionen.⁵⁸ Svenska folket har under 1990-talet blivit mer negativa till mottagandet av invandrare och vill ta emot färre. Politikerna å andra sidan menar att antalet mottagna invandrare är svårt att påverka eftersom detta beror på flyktingströmmarna i världen och därför inte enbart är en inrikespolitisk fråga.⁵⁹ Ett påstående som svenska folket fick förhålla sig till i Integrationsbarometern 2002 förtydligar folkets alltmer negativa inställning till mottagande av invandrare. Påståendet var: ”Vi bör inte släppa in några fler invandrare i Sverige”, 1999 höll 34 procent med om detta påstående och 2002 är motsvarande siffra 36 procent.⁶⁰

5.2 Integration

Under början av 1990-talet målades bilden av det mångkulturella samhället upp som ett ideal där olika nationaliteter skulle leva sida vid sida i Sverige. Det har varit svårt att definiera det mångkulturella samhället, därmed också svårt att leva upp till detta ideal vilket i slutet av 1990-talet har lett till att regeringen i skrivelser numera istället lyfter fram att samhället ska präglas av mångfald med ömsesidig tolerans. I politiken idag finns även ett tydligare samband mellan integrations- och flyktingpolitiken och utrikespolitiken, detta samband var inte lika självklart tidigare.⁶¹ Genom att studera svensk utrikespolitik kan vi skapa förståelse för varför flyktingar kommer till Sverige. Invandringstrycket påverkas av vad som händer på den internationella arenan, Sverige kan, precis som andra länder, delvis påverka internationellt. När flyktingarna väl kommit till Sverige är det inte längre en utrikespolitisk fråga utan det

⁵⁶ CEIFOs hemsida (2002-11-27), <http://www.ceifo.su.se/en/publ/publ77e.htm>

⁵⁷ Dingu-Kyrklund, Elena & Westin, Charles (1997)

⁵⁸ Demker, Marie & Malmström, Cecilia (1999)

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Integrationsverkets skriftserie 2 (2002) *Integrationsbarometern 2002*. Norrköping

⁶¹ Demker, Marie & Malmström, Cecilia (1999)

övergår till en inrikespolitisk fråga med fokus på hur invandrare ska integreras in i det svenska samhället.⁶²

Det finns olika idéer hos majoritetsbefolkningen om hur invandrare bör förhålla sig för att uppnå delaktighet i det svenska samhället, ledande idéer är att invandrare ska bli fullt delaktiga i samhället trots att de behåller delar av sin ursprungskultur eller att invandrare ska klippa alla band till sin ursprungskultur för att bli så lika svenskar som möjligt. Detta tankesätt kan sammanlänkas med de två politiska strategier som funnits inom integrationspolitiken i Sverige, nämligen integration och assimilering. Assimilering innebär att invandrare påtvingas majoritetsbefolkningens kultur och språk vilket ger en ensidig anpassning från invandrarens sida. Integration innebär att invandrare blir delaktiga i majoritetsbefolkningens kultur och språk samtidigt som de har möjlighet att bevara sitt eget modersmål och ursprungskultur, detta sker genom ömsesidig respekt och tolerans hos både majoritetsbefolkningen och invandrargrupperna.⁶³ Fram till 1970-talet var assimileringstrategin den förhärskande i Sverige, men på grund av kraftig kritik från framförallt invandrargrupper övergavs denna politik till fördel för integrationspolitiken. Från denna tid är målet i politiken att stödja invandrades delaktighet i samhället, att visa respekt för individen samt att främja mångfalden i samhället. Politiken har slagit fast dessa mål inom integrationspolitiken, denna integrationsuppfattning, har det visat sig, delas inte alltid av majoritetsbefolkningen. I integrationsbarometern 2002 har svenska folket fått ge sin uppfattning angående ställda påståenden som rör integrerande och assimilerande förhållningssätt gentemot invandrare, två av dessa påståenden lyder som följer: ”Invandrare som tänker stanna i Sverige bör i sitt eget intresse bli så lika svenskarna som möjligt” samt ”Invandrarna kan komma in i samhället och samtidigt behålla sina traditioner”. På påståendet vad gäller att invandrare ska bli så lika svenskar som möjligt om de ska stanna i Sverige instämmer år 1999 61 procent av de tillfrågade att påståendet stämmer med deras uppfattning, motsvarande siffra för år 2002 är 67 procent. På påståendet vad gäller invandrades möjlighet att komma in i samhället och samtidigt behålla sina traditioner ställer sig år 1999 23 procent av de tillfrågade negativa till detta påstående, motsvarande siffra för år 2002 är 29 procent.⁶⁴

⁶² Ibid.

⁶³ Blomberg, Leif (1997) *Från invandrarpolitik till integrationspolitik*. Regeringskansliet, Stockholm

⁶⁴ Integrationsverkets skriftserie 2 (2002) s.21-26

I den rådande integrationspolitiken utgör lika rättigheter en grundsten, det vill säga för alla bosatta i Sverige ska samma regler och lagar gälla oavsett nationellt ursprung. Dock visar det sig i integrationsverkets undersökning från 2002 att 1 av 3 svenskar kan tänka sig att rösta på ett parti som för en politik vilken inskränker invandrades rättigheter.⁶⁵ Attitydundersökningar bland svenska folket visar på att svenskarna är kritiska till den förda integrationspolitiken i Sverige, de tycker att politiken och integrationen av invandrare fungerar dåligt.⁶⁶ Den allmänna opinionen har förändrats signifikant mellan åren 1991 –1997, en majoritet vill strama åt integrationspolitiken och som tidigare nämnts ta in färre invandrare i landet. Regeringen verkar ha tagit intryck av opinionen och försöker föra en mer restriktiv och tydlig politik. Trots svenska folkets vilja att strama åt inom integrationspolitiken och antalet mottagna invandrare har mätningar visat att svensken inte blivit mer rasistisk än tidigare utan de flesta tar avstånd från rasistiska organisationer. Det är snarare integrationspolitiken som svenska folket reagerar på än invandrare som individer.⁶⁷ Genom att svenska folket har känt ett missnöje med politiken som förts under 1980- och 1990-talet har missnöjespartierna fått mark inom politiken under 1990-talet, exempel på dessa partier är Ny Demokrati och Sjöbopartiet. Framförallt Ny Demokrati gav väljare, vad avser integrationsfrågan, en möjlighet att uttrycka sitt missnöje för den förda politiken. Detta först och främst genom deras position i regeringen men även just genom den politik Ny Demokrati förde. Ny Demokratisk politik kan ses som förlösande för främlingsmisstron i Sverige, partiet gav legitimitet till att kritisera integrationspolitiken och gav en möjlighet att öppet diskutera problematik kring integration av invandrare och integrationspolitiken i sig.⁶⁸

De växande ekonomiska problemen i Sverige har under 1980-talet och framåt slagit hårt mot samtliga invånare, vilket har inneburit växande arbetslöshet och ekonomiska åtstramningar i samhället. Invandrare har drabbats hårdast av den ekonomiska situationen, arbetslösheten är tre gånger större bland dessa grupper än i den totala populationen. Förutom arbetslöshet är boendesegregation och allmänhetens växande misstro mot den nationella integrationspolitiken försvårande faktorer för integration.⁶⁹ Ytterligare en faktor som kan försvåra integration är att lågkonjunkturer leder till ekonomiska åtstramningar för hela befolkningen dessa kan medföra att medborgarna inte i lika hög grad anser sig ”ha råd med” solidaritet gentemot invandrare

⁶⁵ Integrationsverkets skriftserie 2 (2002)

⁶⁶ Dingu-Lyrklund, Elena & Westin, Charles (1997)

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Bjurulf, Bo & Fryklund, Björn (1994) *Det politiska missnöjets Sverige*. Studentlitteratur, Lund

⁶⁹ Dingu-Kyrklund, Elena & Westin, Charles (1997)

som vid högkonjunkturer.⁷⁰ Uttryckssätt hos svenska folket för denna minskade solidaritet kan vara påståenden som att ”Sverige inte anses ha resurser för flyktingmottagningen, utan att det går ut över de egna invånarna” och att ” ’ vi måste ta hand om våra egna först’ ”.⁷¹

Stora förändringar har skett i den politiska kulturen under de två senaste årtiondena, folkhemstanken vilken har byggt på en universell välfärd kan inte längre ideologiskt motiveras i samma utsträckning som tidigare. Folkhemstanken stod för solidaritet, jämlikhet och rättvisa och att välfärdslösningar skulle överensstämma och ske i enlighet med kollektivets bästa. Allt fler medborgare är idag positiva till individuella lösningar vilket får genomslag inom hela politiken.⁷²

5.3 Delanalys

På SIFO Research & Consultings undersökning om det är rätt eller fel att kräva vissa kunskaper i svenska språket för att bli medborgare i Sverige svarade 71 procent av de tillfrågade att det är rätt. Vi anser att språkravet kan innebära en inskränkning för invandrare detta på grund av att invandrare först måste uppfylla skyldigheten att lära sig språket innan de erhåller de medborgerliga rättigheterna. Vi vill koppla SIFOs undersökning till Integrationsverkets undersökning som visar att en tredjedel av svenska folket kan tänka sig att rösta på ett parti vilket inskränker invandrares rättigheter. Vi anser att undersökningarna stödjer varandra i det avseende som språkravet blir en inskränkning av invandrares rättigheter. Enligt SIFO:s undersökning hade språkravet ett stort stöd bland samtliga partiers väljare (förutom Vänsterpartiet) vilket gör att vi frågar oss om språkravsfrågan kommer att få genomslag i samtliga partier i framtiden. Att utvecklingen går åt att denna typ av frågor finner legitimitet i politiken i stort, från att ha varit ett missnöjespartis fråga har den nu blivit en fråga för ett konservativt och ett liberalt parti för att kanske i framtiden även vinna mark hos övriga partier. Intressant i detta sammanhang är även att notera Socialdemokraternas proposition 1999/2000:147, vilken vi tolkar som att Socialdemokraternas skäl till att inte införa språkrav ej handlar om ett avståndstagande på ideologisk basis utan snarare att de för invandrare ser individuella problem med språkrav och dessutom ser de praktiska och ekonomiska svårigheter i genomförandeprocessen.

⁷⁰ Demker, Marie & Malmström Cecilia (1999)

⁷¹ Bjurulf, Bo & Fryklund, Björn (1994), s.128

⁷² Bjurulf, Bo & Fryklund, Björn (1994)

Sverige hade tidigare en större homogenitet, vilket kan ha fått negativa konsekvenser för svenskens tolerans och förmåga att acceptera det mångkulturella samhället Sverige. Detta speglas i Integrationsverkets undersökning där 36 procent år 2002 tyckte att vi inte bör ta emot fler invandrare i Sverige. Fram till och med 1970-talet bestod invandringen framförallt av arbetskraftsinvandrare, dessa invandrare fyllde en nyttofunktion i samhället då vi var i behov av deras arbetskraft. Det ledde också till att invandrarna genom arbete och tillgång till bra bostäder lättare integrerades in i det svenska samhället. Det är först från 1970-talet och framåt som vi i Sverige har tagit emot stora grupper av flyktingar som inte redan vid ankomsten har haft en given plats i samhället. Vi anser att det först vid början av 1990-talet blivit uppenbart för svenska folket vilka konsekvenser flyktinginvandringen fört med sig och att den förda integrationspolitiken inte har lyckats integrera samtliga invandrare. 1994 kom en stor grupp flyktingar till Sverige på grund av Balkan-konflikten, i övrigt har invandringen till Sverige varit konstant från år till år. Antalet invandrare som kommer hit har inte som många svenskar tror ökat i omfattning per år, däremot ökar självklart det totala antalet invandrare i landet kontinuerligt i och med att vi tar emot nya grupper varje år. Detta gör också att vi inte kan förklara den misslyckade integrationspolitiken med antalet mottagna invandrare per år utan snarare kan det bero på den totala mängd invandrare som inte har fått en plats på arbetsmarknaden och därmed uppnått delaktighet i samhället vilket medför en försvårande faktor för den totala integrationen. En annan vinkling av problematiken kan vara att den mängd invandrare som tas emot konstant varje år från början har varit för hög i relation till landets resurser avsatta till integration av invandrare.

RIMET-rapporten är en av de källor som tar upp den mer restriktivt förda immigrationspolitiken i Sverige, den förklarar att denna tendens kan bero på en kombination av färre internationella spänningar och en EU-anpassad politik. I och med Sveriges inträde i Europeiska Unionen har vår politik påverkats mer av internationella influenser än tidigare. Immigrationspolitiken påverkas av utrikespolitiska beslut, till exempel Schengenavtalet, men politiken påverkas även av andra länders förda immigrationspolitik. Immigrationspolitiken kan ses som en utrikespolitisk angelägenhet medan integrationspolitiken är en inrikespolitisk angelägenhet, dessa är beroende av och påverkas sinsemellan av varandra. Vi ställer oss frågande till påståendet i RIMET-rapporten om att det idag skulle finnas färre internationella spänningar runt om i Världen vilket skulle påverka att västeuropeiska länder tar emot färre invandrare än tidigare, denna uppgift har inte bekräftats av någon annan källa och överlag är det inte en bild som målas upp i samhällsdebatten.

Vi anser att det tydligt framkommer att många svenskar ställer sig tveksamma till den idag förda integrationspolitiken vars mål är att stödja invandrades delaktighet i samhället, att visa respekt för individen oavsett ursprung samt att främja mångfalden i samhället. Integrationspolitiken ger en möjlighet för invandrare att bevara sitt eget modersmål och sin ursprungskultur i det nya landet. Svenska folkets tveksamhet kan påvisas genom Integrationsverkets undersökning där 67 procent av de tillfrågade år 2002 anser att invandrare ska bli så lika svenskar som möjligt, detta menar vi är en tydlig indikator på att två tredjedelar av svenska folket anser att assimilationspolitik är att föredra framför integrationspolitik.

Viljan hos svenska folket att strama åt integrationspolitiken kan enligt den socialdemokratiska riksdagsledamoten Marie Granlund bero på en misslyckad integrationspolitik, en rädsla för att föra en debatt om invandring och en otydlighet i de etablerade partiernas integrationspolitik. Christina Husmark Pehrsson, moderat riksdagsledamot, menar att partierna har varit rädda för att ta diskussionen om flykting- och invandrarfrågor, hon anser det vara en svår balansgång att ta denna diskussion eftersom det i dagens debatt finns en risk att bli anklagad för rasism.⁷³ De etablerade partiernas motvilja att lufta denna typ av frågor kan ha gett missnöjespartierna framgång under 1990-talet. Efter valet 2002 har partier som mer eller mindre står för främlingsfientlighet fått mandat både i kommun och landstingsfullmäktige, vilket troligtvis kommer att påverka diskussionen kring invandrare och integration. Vi ska vara medvetna om att de som röstar på missnöjespartier inte alltid behöver vara rasister utan att deras röst på missnöjespartier kan förklaras genom missnöje med de etablerade partiernas förda integrationspolitik. Detta kan eventuellt underbyggas med att det idag inte är fler svenskar som stödjer renodlade rasistiska organisationer än det var tidigare.

Lågkonjunkturen under de senaste decennierna har lett till ökad arbetslöshet både bland svenskar och invandrare, arbetslösheten har dock drabbat invandrare tre gånger hårdare än den totala populationen. Detta har medfört att många invandrare har hamnat i ett bidragsberoende då de inte har fått möjlighet att delta på arbetsmarknaden. Vi tänker oss att detta bidragsberoende hos invandrare kan upplevas som provocerande bland svenskar som även de har tvingats till sänkt materiell standard på grund av lågkonjunkturen. Påståenden som att vi måste ta hand om våra egna först innan vi kan hjälpa andra vinner kraft under lågkonjunkturer, svensken anser sig inte ha ekonomi till solidaritet gentemot invandrare när landets finanser är kraftigt ansträngda. Vidare leder arbetslösheten bland invandrare till

försvårade integrationsmöjligheter eftersom de inte får tillgång till arbetsmarknaden och de vardagliga kontakter med svenskar som arbete innebär.

Förändringar har skett i den politiska kulturen vilket har fått till följd att individuella lösningar fått en grogrund i medborgarnas medvetande, idag anses det mer godtagbart att se till individuella lösningar än det gjordes tidigare när folkhemmets kollektiva anda genomsyrade samhället och politiken. För invandrare innebär språkravsförslaget ett större individuellt ansvar att lära sig svenska språket och SFI-peng / SFI-check visar på att invandrare ska ha möjlighet att själv göra ett aktivt val av utbildningssamordnare.

6. Slutanalys

I vår slutanalys har vi för avsikt att utveckla väsentliga bitar vi kommit fram till under uppsatsens fortskridande och dessutom föra en del nya resonemang kring språkrav.

Vi drar slutsatsen att Folkpartiets och Moderaternas presenterade förslag angående språkrav för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap bör ses som jämförbara med Ny Demokratis motion angående språkrav för invandrare. I intervjun med Gustaf von Essen framkommer att även han till viss del kan se likheter mellan Ny Demokratis och Moderaternas språkravsförslag. Gustaf von Essen lyfte i intervjun fram att Moderaterna redan 1991 hade idéer kring ett krav på språkkunskaper för invandrare men att dessa fick stå tillbaka eftersom Ny Demokrati genom sitt språkravsförslag vulgariserade migrationsfrågorna. Denna vulgarisering var inte något Moderaterna var beredda att ställa upp på. För att vidareutveckla von Essens resonemang skulle vi vilja påstå att den vulgariserade tonen i Ny Demokratis motion angående språkrav är den primära skillnaden vid jämförelsen av språkravsförslagen. Samtliga partier anser det nödvändigt för invandrare att kunna det svenska språket för att uppnå delaktighet i samhället och möjlighet till tillvaratagande av sina rättigheter och skyldigheter som medborgare. Med medborgarskapet följer rättigheter och skyldigheter vilka blir svåra för invandrare att tillgodogöra sig utan kunskaper i svenska språket. Det är utifrån denna synvinkel språkravsförslagen bör ses. Språkravet hos samtliga studerade partier innebär att invandrare måste uppnå en viss språklig nivå i det svenska språket för att få sina ansökningar om medborgarskap beviljade. Språkravet blir en

⁷³ Sydsvenska Dagbladet (2002-09-18) Werner, Maria

skyldighet som invandrare måste uppfylla innan de får ta del av de medborgerliga rättigheterna och skyldigheterna. Samtliga partier anser att språket är viktigt för invandrare vid integration, i Folkpartiets och Moderaternas förslag kopplas vikten av språk och arbete ihop för en lyckad integration. Invandrares delaktighet i arbetslivet anses underlätta språkinläringen och integrationen. Vidare argumentation för att förslagen bör ses som jämförbara återfinns i delanalysen till Tre partiers synvinkel på språkrav.

Integrationsfrågorna har i mångt och mycket präglats av politisk korrekthet och rädsla hos politiker att föra en debatt om invandring, detta på grund av risken att bli klassade som främlingsfientliga. Gustaf von Essen beskriver i intervjun att just detta är en förklaring till att Moderaterna ej presenterat språkravsförslag under tidigare valdebatter. Vi uppfattar att underförstått i von Essens resonemang har oron hos Moderaterna i denna fråga handlat om dels risken att skapa ett missförtroende bland de lojala partipolitiska väljarna vilket kan resultera i ett minskat väljarstöd och dels risken att dra till sig främlingsfientliga sympatisörer. Rädslan att föra en diskussion om invandringsfrågor överensstämmer även med Marie Granlunds (socialdemokratisk riksdagsledamot) och Christina Husmark Pehrssons (moderat riksdagsledamot) resonemang. Husmark Pehrsson anser det vara en svår balansgång att ta denna diskussion eftersom det i dagens debatt finns en risk att bli anklagad för rasism. Gustaf von Essen visar på att det kan finnas en skillnad mellan vad "vanliga medborgare" och vad den kulturella och moraliska eliten anser vara rimligt att debattera inom integrationspolitiken. Återhållsamheten i integrationspolitiken kan ha skapat en otydlighet för vad de olika partierna står någonstans i politiken vilket möjligtvis kan ha utlöst en vilja till förändring hos medborgarna. Partier som vågar uttrycka en bestämd åsikt kan genom detta vinna medborgares förtroende. Gustaf von Essen menar att Folkpartiet i valet 2002 fick språkravsfrågan att framstå som legitim och att detta var en bidragande faktor till deras valframgång.

Precis som politikerna lägger språkvetarna stor vikt vid språkets betydelse för invandrares integration. Språkvetare ser dock språket ur ett större perspektiv, de lägger fokus på kommunikation vilket innebär så mycket mer än bara det talade och skrivna språket. Ett av kommunikationens behov är det samhällsliga. Vilket innebär att de som har kunskaper i svenska språket har lättare att ta till sig samhällsinformation innehållande de medborgerliga rättigheterna och skyldigheterna, detta leder till ökad förståelse för och delaktighet i samhället. Språkvetarna poängterar att olika människor har olika förutsättningar att lära sig

språk, de ser till individuella aspekter vid inlärningsprocessen. Invandrare som inte har förutsättningar att lära sig svenska skulle enligt Folkpartiets möjlighet till undantag från språkravet ändå kunna få medborgarskap. Förslag finns om att svenska språket ska lagstadgas som det officiella språket i landet, detta eftersom Sverige idag inte längre kan ses som ett homogent samhälle. Vår tes i detta sammanhang är att språkravet för invandrare kan bli en samhällsgarant för bevarande och fortlevnad av det svenska språket.

Vi ska försöka beskriva en förenklad händelsekedja som ägt rum under 1990-talet och som eventuellt kan ge en förklaring till att Folkpartiet och Moderaterna på senare år lagt fram egna förslag angående språkrav för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap trots att de 1992 röstade ned Ny Demokratis språkravsförslag.

a) Ett led i kedjan kan vara den allmänna opinionens missnöje med integrationspolitiken, vad kan detta missnöje bestå i? Vi har i Sverige under 1990-talet haft en omfattande invandring, lågkonjunktur samt ett problematiskt mottagande av invandrare vilket kan ha gjort att den allmänna opinionen har fått en negativ syn på integrationspolitiken. På grund av konflikter runt om i Världen har Sverige under 1990-talet tagit emot en hel del flyktingar, vilket har lett till ett stort tryck på integrationspolitiken samt välfärden i stort. Lågkonjunkturen har medfört en sämre ekonomi i de svenska hushållen och hög arbetslöshet i landet, en aspekt av detta blir att invandrare ej får möjlighet att delta i arbetslivet och blir bidragsberoende. Detta kan leda till utanförskap för invandrare eftersom de inte får en given plats i samhället. Dessutom kan en del svenskar möjligtvis uppfatta invandras bidragsberoende som ett utnyttjande av den svenska välfärden. De invandrare som kommit till Sverige under 1990-talet har inte på samma sätt som arbetskraftsinvandrarna haft en given plats i det svenska samhället, detta i kombination med arbetsbristen har lett till svårigheter i integrationen av stora grupper invandrare. Dessutom ser vi idag en tydlig boendesegregation på flera håll i landet, vilket ses som ett misslyckande både inom politiken och hos allmänheten. Den SFI-undervisning som bedrivits har inte varit anpassad efter invandras olika kunskapsnivåer, detta anser vi kan ha försvårat inläringen av svenska för en del invandrare. Bristande kunskaper i svenska språket kan för invandraren bli ett handikapp i mötet med svenskar i samhället. Svenskar kan också uppleva svårigheter i kommunikationen med invandrare, vilket kan få konsekvenser för förståelsen av invandras situation. Ovan nämnda aspekter kan ha påverkat att den allmänna opinionen ställer sig tveksam till den idag förda

integrationspolitiken. I SIFO Research & Consultings undersökning angående svenska folkets inställning till språkrav för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap ställer sig 71 procent av de utfrågade positiva till språkrav. Vi menar att undersökningen visar på att nytänkande inom integrationspolitiken välkomnas av det svenska folket.

- b) Sverige liksom andra länder påverkas av internationella händelser, sedan Sverige gick med i Europeiska Unionen har denna påverkan förstärkts ytterligare. Landets förda utrikespolitik påverkas av internationella händelser, immigrationspolitiken är en del av utrikespolitiken och påverkas därmed av denna. Immigrationspolitiken har i sin tur ett samband med den inrikes förda integrationspolitiken, de är beroende av och influerar sinsemellan varandra. Vilket medför att integrationspolitiken indirekt påverkas av internationella strömningar. Dessutom påverkas den inhemska integrationspolitiken av andra europeiska länders förda integrationspolitik. För att knyta an de internationella strömmarnas påverkan på integrationspolitiken till språkravet kan vi exemplifiera med att allt fler länder i Europa har infört språkrav för invandrare vid erhållande av medborgarskap. 1997 undersökte den statliga medborgarskapskommittén förutsättningarna kring medborgarskap i 25 europeiska länder och det visade sig då att 17 av dessa krävde språkkunskaper vid erhållande av medborgarskap, sedan dess har ytterligare länder infört detta krav däribland Danmark, Finland, Frankrike, Spanien, Storbritannien och Tyskland.⁷⁴ I de europeiska länderna är språkkunskaper vid medborgarskap en fråga som ligger i tiden, eventuellt har detta påverkat aktualiteten i Sverige.
- c) För att nu binda samman händelsekedjan skulle vi vilja påstå att orsaken till Folkpartiets och Moderaternas framlagda språkravsförslag vid medborgarskap kan bero på påverkan från dels den allmänna opinionen och dess önsknings till en förändring av integrationspolitiken och dels influenser från omvärlden vad gäller förhållningssätt vid integration. Vi vill visa på att de nämnda komponenterna samt missnöjet med den sittande regeringens integrationspolitik avspeglar sig på Folkpartiets och Moderaternas egna integrationspolitiska förslag. Vi är väl medvetna om att även den allmänna opinionen påverkas av politiken. Dels uppstår en större medvetenhet och möjlighet för allmänheten att skapa sig en uppfattning i politiska frågor om de får stort utrymme i den offentliga debatten och dels kan medborgarnas åsikter stärkas (under förutsättning att de stödjer politiken) genom att de politiska partierna under 1990-talet presenterat förslag till en striktare integrationspolitik.

Avslutningsvis kommer vi här att fördjupa oss i olika resonemang som vi finner intressant att ägna extra tid. Tidigare i uppsatsen påvisade vi att två tredjedelar av svenska folket anser att invandrare ska bli så lika svenskar som möjligt, det vill säga majoriteten av svenskar föredrar assimilering framför integrering. Vi anser att de presenterade språkraven för invandrare vid erhållande av medborgarskap till viss del kan ses som en assimilerande åtgärd. Detta eftersom invandrare genom förslagen påtvingas den svenska kulturens språk för att bli medborgare i landet. En av integrationspolitikens huvudmål är att främja mångfald i samhället, begreppet mångfald har visat sig vara svårt att definiera både för politiker och allmänheten. När vi resonerar kring begreppets innebörd tycker vi oss se invandrares rättigheter till bevarande av modersmålet tydligt samtidigt som vi inte kan bortse ifrån att kunskaper i svenska språket är en förutsättning för lika villkor och delaktighet i det svenska samhället. Kan det möjligtvis vara så att fokus i invandrarfrågor på grund av en misslyckad integrationspolitik förskjutits och börjar återgå i riktning mot den tidigare rådande assimilationspolitiken?

Ett annat resonemang vi finner intressant är diskussionen om att vi i samhället idag går från ett kollektivt till ett mer individuellt tänkande. Vi frågar oss om detta skeende kan tänkas påverka att förslag angående språkrav för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap har uppkommit under 1990-talet. Det finns en ökad kritik mot hur välfärdsstaten sköts, detta betyder inte att välfärdsstaten blivit mindre effektiv eller mer kostsam utan en anledning är troligen ett ökat individualistiskt tänkande hos medborgarna. Den ökade individualismen handlar inte om ett avståndstagande från jämlikhet, det vill säga individualism är inte detsamma som egoism. Kritiken handlar snarare om ett ökat ifrågasättande av staten som ansvarstagare för medborgarnas välfärd. ”Med Rothsteins termer är det den ’paternalistiska välfärdsstaten’ som råkat i legitimitetsproblem”.⁷⁵ Rothstein anser att vi idag går mot en ”frihetlig välfärdsstat”, med det menar han att staten tar ett solidariskt ansvar för medborgarna trots att staten inte lägger sig i medborgarnas val av livsprojekt. Valet av livsprojekt är medborgarens ensak och inte något som majoriteten ska beblanda sig med.⁷⁶ Rothstein menar att det skett en värderingsförändring mot ett mer individualistiskt tänkande hos medborgarna, denna förändring kan ha samband med att Sverige fått en ökad etnisk heterogenitet. De kulturella skillnaderna har alltså ökat vilket har fått till följd att fler medborgare vill följa sin individuella livsplan och utvecklas efter den. Medvetenheten och

⁷⁴ Sydsvenska Dagbladet (2002-08-05) Orrenius, Niklas

⁷⁵ Statistiska Centralbyrån (1997) *Välfärd och ojämlikhet i 20-årsperspektiv 1975-1995*. Sveriges officiella statistik, Stockholm, s.599

⁷⁶ Rothstein, Bo (2002) *Vad bör staten göra?* SNS Förlag, Stockholm, s.265

kunskapsnivån är hos medborgarna hög, detta leder till att medborgarna anser sig kunna se till sina egna intressen i stort.⁷⁷ Vi anser att det är möjligt att knyta an Rothsteins term om att vi går mot ett individuellt samhälle till språkravet för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap. Kravet att lära sig svenska språket läggs som ett individuellt ansvar på invandrare, det blir upp till dem att lära sig språket och därmed erhålla medborgarskapet. Statens uppgift blir att tillhandahålla goda undervisningsalternativ, detta ser vi gå i linje med den frihetliga välfärdsstatens solidariska ansvar gentemot befolkningen. Det är upp till invandraren själv att välja utbildningsalternativ och tillgodogöra sig tillräckligt bra kunskaper i svenska språket. Att välja utbildning och lära sig svenska blir en del i invandrades val av livsprojekt.

7. Sammanfattning

Vi har i uppsatsen jämfört Ny Demokratis förslag angående språkrav för invandrare vid erhållande av medborgarskap med Folkpartiets och Moderaternas språkravsförslag, detta för att utröna skillnader och likheter i de olika förslagen. Vid jämförelsen har vi tagit fasta på vad respektive parti vill uppnå med språkravet, vad det innebär och om språkrav kan ses som en del av en lösning för integration av invandrare. Vi har vid jämförelsen funnit likheter i förslagen som gör att vi anser dem vara jämförbara. Eftersom förslagen i mångt och mycket kan bedömas som likvärdiga till innehåll har vi försökt ta reda på hur det kan komma sig att Folkpartiet 2002 och Moderaterna 1997 presenterat egna språkravsförslag trots att de 1992 röstade ned Ny Demokratis motion rörande språkrav för invandrare. För att förklara denna integrationspolitiska omvälvning har vi studerat skeenden under 1990-talet som kan ha påverkat Folkpartiets och Moderaternas ståndpunkt i frågan. Vi har riktat in oss på några specifika faktorer som vi menar kan ha påverkat partiernas ändrade inställning till språkrav, dessa är; ideologiska förändringar, ekonomiska förändringar, missnöjet med integrationspolitiken samt ändrade krav från medborgarna. För att få en uppfattning om politiker och språkvetare har lika eller olika inställning till språkets betydelse vid integration av invandrare har vi även tagit del av några språkvetares kunskaper i frågan.

⁷⁷ Rothstein, Bo (2002)

Frågeställningarna vi utgått ifrån för att belysa vårt syfte är som följer:

- Vilken innebörd har språkravet hos de tre partierna och i vilken kontext förs det på tal i deras integrationspolitik?
- Vilken funktion och betydelse kan språket ha i samband med integration?
- Har integrationspolitiken som förs i Sverige och inställningen till denna förändrats under 1990-talet?
- Hur har invandringen under 1990-talet påverkat mottagandet och utformningen av integrationspolitiken?

Som nämnts ovan finner vi Ny Demokratis språkravsförslag jämförbart med Folkpartiets och Moderaternas förslag angående språkrav. Partierna vill med förslagen i stort uppnå samma resultat, nämligen att invandrare ska ha tillräckliga kunskaper i svenska språket för att kunna tillgodogöra sig sina samhällliga rättigheter och skyldigheter. Vidare anser samtliga studerade partier att språkkunskaper upp till en viss nivå är en förutsättning för en lyckad integration. Samtliga studerade partier anser språkkunskaper vara ett rimligt krav att ställa på invandrare eftersom det tar cirka fem år för erhållande av medborgarskap. De stora skillnaderna mellan förslagen ligger i att Ny Demokrati utmärker sig genom sin kärva ton gentemot invandrare, i motionen tas det fasta på invandrares skyldigheter istället för deras rättigheter. Dessutom finner vi kunskapsnivån som krävs av invandrare som orimligt hög i Ny Demokratis motion. Slutligen ger Ny Demokrati i större omfattning förslag till konkreta lösningar vid införande av språkrav för invandrare vilket inte Folkpartiet och Moderaterna gör.

Samtliga studerade partier anser att språkkunskaper är av stort värde för invandrare vid integration. Ny Demokrati är det parti som uttrycker denna ståndpunkt tydligast medan Folkpartiet och Moderaterna visar på att kopplingen mellan språk och tillgången till arbete som avgörande för en lyckad integration. Språkvetarna å sin sida anser också språket vara viktigt vid integration men vidgar perspektivet till att innefatta kommunikation i sin helhet. Med detta menar de att det behövs mer än bara möjligheten att tala och skriva språket för att uppnå optimal kommunikation, det vill säga kroppsspråk, turtagning och pauser är också av vikt i samtal.

I uppsatsen har vi gjort en ansats till att förklara orsaker till att Folkpartiet och Moderaterna på senare år lagt fram egna förslag angående språkrav för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap. En orsak kan vara att den allmänna opinionen har fått en negativ syn på integrationspolitiken. Några faktorer som kan förklara missnöjet hos medborgarna med den förda integrationspolitiken kan vara att Sverige under 1990-talet haft en omfattande invandring, att landet drabbats av en kraftig lågkonjunktur samt att vi haft ett problematiskt mottagande av invandrare. En annan orsak som kan ha påverkat är influenser från omvärlden vad gäller förhållningssätt vid integration. Genom medlemskapet i Europeiska Unionen har påverkan vad avser immigration- och integrationsfrågor förstärkts ytterligare. Uppkomsten av Folkpartiets och Moderaternas språkravsförslag kan möjligtvis förklaras genom dels påverkan från den allmänna opinionen och dess önskningar till en förändring av integrationspolitiken och dels genom influenser från omvärlden. Det vill säga de ovan nämnda orsakerna samt partiernas missnöje med den sittande regeringens integrationspolitik kan ha avspeglat sig på Folkpartiets och Moderaternas förslag angående språkrav för invandrare vid erhållande av svenskt medborgarskap.

8. Källförteckning

Litteratur

Ahlsén, Elisabeth & Allwood, Jens (red.) (1995) *Språk i fokus*. Lund: Studentlitteratur

Blomberg, Leif (1997) *Från invandrapolitik till integrationspolitik*. Stockholm: Regeringskansliets Offsetcentral

Bjurulf, Bo & Fryklund, Björn (1994) *Det politiska missnöjets Sverige*. Lund: Studentlitteratur

Demker, Marie & Malmström, Cecilia (1999) *Ingenmansland?, Svensk immigrationspolitik i utrikespolitisk belysning*. Lund: Studentlitteratur

Denk, Thomas (2002) *Komparativ metod – förståelse genom jämförelse*. Studentlitteratur, Lund

Dingu-Kyrklund, Elena & Westin, Charles (1997) *REDUCING IMMIGRATION REVIEWING INTEGRATION*. The swedish RIMET report 1995, Stockholm: CEIFO

Lindström, Fredrik (2002) *Världens dåligaste språk*. Stockholm: Bonniers förlag

Linell, Per (1995) *Människans språk*. Andra upplagan, Klippan: Gleerups förlag

Nilsson, Björn & Waldemarson, Anna-karin (1994) *Kommunikation - samspel mellan människor*. Andra upplagan, Lund: Studentlitteratur

Parson, Wayne (1999) *Public Policy – An Introduction*. Cheltenham: Elgar

Repstad, Pål (1999) *Närhet och distans – Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Tredje upplagan, Studentlitteratur, Lund

Robson, Colin (2002) *REAL WORLD RESEARCH – A Resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers*. Second edition, Blackwell Publishers Ltd, Oxford

Rothstein, Bo (2002) *Vad bör staten göra?* Stockholm: SNS Förlag

Sjögren, Annick & Runfors, Ann & Ramberg, Ingrid (red.) (1996) *En "bra" svenska? Om språk, kultur och makt*. Tumba: Mångkulturellt centrum

Officiella tryck

Folkpartiet liberalernas partiprogram (1997) *Frihet att växa*. Göteborg. Reviderat oktober 2001, Lund

Folkpartiet liberalerna (2002) *En ny integrationspolitik*. Stockholm

Folkpartiet liberalerna (2002) *Integration*. faktablad nr.29/02

Integrationsverkets skriftserie 2 (2002) *Integrationsbarometern 2002. En rapport om allmänhetens inställning till integration 2002 samt en jämförelse med undersökningar 1999 och 2000*. Norrköping

Lag (2001:85) om svenskt medborgarskap

Migrationsverket (2002) *Statistik 2002*. Migrationsverkets informationsenhet, Norrköping

Moderata samlingspartiet (1997) *Land för hoppfulla*. Manifest för ett nytt sekel, Stockholm

Moderata samlingspartiet (2002) *Från bidragsland till framtidsland*. Stockholm

Motion 1991/92:Sf630 *Flykting och invandrapolitiken*. Motion skriven av Wachtmeister, Ian, m.fl. (nyd)

Motion 1991/92:Ub281 *Krav på att lära sig svenska språket*. Motion skriven av Khilberg, Stefan & Wachtmeister, Ian (nyd)

Regeringens proposition 1999/2000:147 *lag om svenskt medborgarskap*.

SIFO Research & Consulting, Proj 3826090(ali), telefonintervjuer 7 – 13 augusti 2002

SVERIGES RIKSDAG (1992-11-25) *Votering 58, ärende UbU 1, moment 14*.
Riksdagsbiblioteket, Stockholm

SOS-RAPPORT 1999:6 *Mångfald, integration, rasism och andra ord*. Stockholm: CEIFO

SOU 2000:106 *Medborgarskapskrav i svensk lagstiftning*. Stockholm: Fritzes förlag

Statistiska Centralbyrån (1997) *Välfärd och ojämlikhet i 20-årsperspektiv 1975-1995*. Rapport 91, Sveriges officiella statistik, Stockholm

Artiklar

Svenska Dagbladet:

Billger, Ola (2002-08-09) *Folkpartiet tar upp tidigare idéer*

Mellgren, Fredrik (2002-08-06) *Leijonborg försvarar språkrav*

Teleman, Ulf & Westman, Margareta (1999-07-19) *Svenska språkets ställning bör lagfästas*

Sydsvenska Dagbladet

Orrenius, Niklas (2002-08-05) *Språkrav vanligt i Europa*

Werner, Maria (2002-09-18) *Riksdagsledamöter självkritiska efter SD:s framgångar*

Internet

CEIFOs hemsida: <http://www.ceifo.su.se/en/publ/publ77e.htm>

Moderata samlingspartiets hemsida: <http://moderat.se/includes/print.asp?ArtiD=2880>

Migrationsverkets hemsida: <http://www.migrationsverket.se>

Intervju

Gustaf von Essen, (före detta Moderat statsråd, numera Kristdemokrat, Uppsala).

E-mailintervju 2002-12-12, besvarat 2002-12-30

Övrigt

LUNDS UNIVERSITET (2002) *PM FÖR UPPSATSSKRIVARE*. Socialhögskolan, Lund

Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap

11§ En utlänning kan efter ansökan beviljas svenskt medborgarskap (naturaliseras), om han eller hon har

1. styrkt sin identitet,
2. fyllt arton år,
3. permanent uppehållstillstånd i Sverige,
4. hemvist här i landet
 - a) sedan två år i fråga om dansk, finländsk, isländsk eller norsk medborgare,
 - b) sedan fyra år i fråga om den som är statslös eller att bedöma som flykting enligt 3 kap. 2 § utlänningslagen (1989:529),
 - c) sedan fem år i fråga om övriga utlänningar, och
5. haft och kan förväntas komma att ha ett hederligt levnadssätt.

Intervjufrågor till Gustaf von Essen

- Hur uppfattades språkravsförslaget, vilken reaktion fick det?
- Varför röstades förslaget ned, var det helheten eller detaljer i förslaget som ogillades?
- Vilka misslyckanden ser du i Nydemokratis språkravsförslag?
- På vilka punkter skiljer sig Nydemokratis förslag från Moderaternas förslag angående språkrav?
- Finns det några likheter mellan Nydemokratis och Moderaternas språkravsförslag?
- Kan du se ett samband mellan språkravet och ett förändrat fokus i samhället och den politiska debatten? Tror du att det har skett en förändring i samhället under 1990-talet som kan ha haft betydelse för att svenska folket och politiken idag har en större tolerans för denna typ av förslag?
- Kan du se några skillnader i dagens debatt kring språkrav med debatten som fördes i samband med Nydemokratis förslag i början av 1990-talet? Finns det likheter i debatten?